

Mat i rättan tid

- En diskussion om Landsbygdsprogrammets matsatsningar i Skåne 2007-2013

Timely food

- A discussion of the food initiatives in the Rural Development Programme in Skåne 2007-2013

Sara Nilsson

Mat i rättan tid – En diskussion om Landsbyggsprogrammets matsatsningar i Skåne 2007-2013

Timely food - A discussion of the food initiatives in the Rural Development Programme in Skåne 2007-2013

Sara Nilsson

Handledare: Kjell Hansen, Sveriges lantbruksuniversitet
Institutionen för stad och land, avdelningen för landsbygdsutveckling

Examinator: Yvonne Gunnarsdotter, Sveriges lantbruksuniversitet
Institutionen för stad och land, avdelningen för landsbygdsutveckling

Omfattning: 30 hp

Nivå och fördjupning: Avancerad nivå, A1E

Kurstitel: Självständigt arbete i landsbygdsutveckling

Kurskod: EX0797

Program/utbildning: Agronomprogrammet - landsbygdsutveckling

Utgivningsort: Uppsala

Utgivningsår: 2015

Omslagsbild: Med tillstånd av Länsstyrelsen Skåne - Johner, - Johan Rönn

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: Landsbyggsprogrammet, Länsstyrelsen, sökprocess, livsmedel, mervärde, kommunikation

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institutionen för stad och land
avdelningen för landsbygdsutveckling

Sammanfattning

Mat och matproduktion är centralt i vårt samhälle, inte minst på den skånska landsbygden. Livsmedelsnäringen bidrar till samhällsnyttan inte bara genom att producera mat, utan också genom att skapa arbetstillfällen, hålla landskapet öppet, bidra till den biologiska mångfalden och den är helt central när det gäller att upprätthålla en levande landsbygd. Nästan 160 miljoner av medlen från landsbygdsprogrammet som delats ut i Sverige gick till matsatsningar i Skåne fördelat på Leader projektstöd, projektstöd och företagsstöd. Jag har kartlagt matsatsningarna i Skåne på uppdrag av Länsstyrelsen i Skåne för att få en övergripande bild av programperioden 2007-2013 och hur satsningarna på mat fördelat sig.

När det gäller livsmedelsproduktion kan man säga att landsbygdsprogrammet har två inriktningar. Det ena inriktar sig på mervärden så som småskalighet, ekologisk produktion, traditionella metoder och turism. Den andra inriktar sig på den rationella storskaliga produktionen som ska bli effektivare, rationellare och modernare.

I min diskussion av matsatsningarnas effekt har jag tagit som utgångspunkter dels frågan om vad programmet uttalat vill uppnå och dels frågan om vilken bild programmet skapar av svensk landsbygd. Programmet är ett åtgärdsprogram och för att åtgärder ska vara relevanta måste de trycka på bristerna som stöden ska fylla. Landsbygden så som den framträder genom programmets skrivningar, saknar bl.a. hållbar tillväxt och en fungerande livsmedelsproduktion. I dagens samhälle är staden norm och det är dess företagsamhet och livsstil som är normerande för hela vårt samhälle.

Diversifiering läggs fram som en nyhet. Men diversifiering eller mångsyssleri är inget nytt på landsbygden. Landsbygdsprogrammet trycker på att företagande, miljöintegrerade produktionsmetoder, lokalt entreprenörskap och utvecklingsarbete ska uppmuntras. Bara genom att titta på ansökningarna som kommit in, syns landsbygdens komplexitet. Det finns emellertid många likheter och vissa idéer som slår igenom. Det kan till exempel bero på att stöden är utformade på ett visst sätt eller på att en del idéer uppmuntras mer än andra. Det är bra att det finns många olika sorters stöd, för då täcks fler landsbygdsaktörer in.

Stöd är styrning och både piska och morot. I och med att stöden inte styr landsbygdsborna direkt så som förbud eller regler skulle ha gjort, är det inte heller säkert att utfallet blir det som politiken avsett.

Något som efterlyses är god kommunikation mellan aktörerna. Genom att ha ett öra mot marken och ett gott och flexibelt samtal mellan myndigheter och de sökande kan effektiviteten och förtroendet dem emellan öka.

Nyckelord: Landsbygdsprogrammet, Länsstyrelsen, ansökningsprocess, livsmedel, mervärde, kommunikation.

Abstract

Food and food production is central to our society, not the least in the countryside of Skåne. The food production benefits society not only by producing food, but also by creating jobs, keeping the landscape open, contributing to biodiversity and it is absolutely crucial when it comes to maintaining a living countryside. Nearly 160 million of EU funds distributed in Sweden went into food research in Skåne divided between different support systems; Leader project support, project support and business support. I have researched food production in Skåne on behalf of the County Administrative Board of Skåne to get an overall picture of the 2007-2013 program period, and how investments of food were divided.

When it comes to food, one can say that the Rural Development Program (Landsbygdsprogrammet) has two branches. One focuses on added value such as small-scale, organic production with traditional methods and tourism. The second focus is on the rational large-scale production that is more efficient, mass produced and highly efficient. There seems to be no middle position, whether it is small or large, traditional or high volume/low cost production.

In my discussion on the food research effect, I have as a base, started with the question of what the program explicitly wants to achieve, and the question what effects it will have on the image of the Swedish countryside. The countryside as it emerges through the program descriptions is lacking among other things sustainable growth in the food production. In today's society, the city is the norm and it is entrepreneurial spirit and lifestyle is reflecting on the norm on our whole society.

Diversification is presented as a novelty. But diversification or versatility is nothing new out in the countryside, it has characterized it since way back in time. LBP emphasizes on entrepreneurship and environment integrated production methods, local entrepreneurship and development should be encouraged. Just by looking at the applications received, it shows the complexity of the countryside. However, there are many similarities and some ideas that will emerge. It may for example be if the support systems are formed in a certain way or that some ideas are encouraged more than others. It is good that there are many different kinds of support systems, because it involves more rural actors.

Support systems are guiding with both “sticks and carrots”. The aid does not control rural residents directly as a prohibition or regulation would have done, on the other hand is it not certain that the outcome will be what the policy intended to be.

Something called for is good communication between the players. By keeping an “ear to the ground” for a good and frequent communication between authorities and applicants, trust will effectively increase between them.

Keywords: The Rural Development Programme , the County Administrative Board, the application process , food , value added , communication.

Innehåll

Sammanfattning	1
Abstract	2
Innehåll	3
1 Inledning	5
1.1 Bakgrund	5
1.2 Syfte	6
2 Tillvägagångssätt	7
2.1 Kategorisering av matsatsningarna	12
3 Kartläggningen, - Matsatsningar i Skåne programperioden 2007-2013	15
3.1 Totalt	15
3.2 Företagsstöd	16
3.3 Projektstöd	17
3.4 Leader projektstöd	19
4 Informanterna	21
4.1 Leader projektstöd	21
4.2 Projektstöd	21
4.3 Företagsstöd	21
5 Empiri och analys	23
5.1 Övergripande mål och synen på landet	23
5.2 Diversifiering	25
5.3 Maten och dess värden	29
5.4 Stöd är styrning	36
5.5 Hur har stödmottagarna uppfattat ansökningsprocess?	45
5.6 Vem ska stödjas och hur ska det göras?	53
6 Avslutande diskussion	58
7 Källor och litteratur	61
8 Bilaga 1	63

1 Inledning

”Goer mad, möed mad och mad i rättan tid.”

Skåne kallas ibland för Sveriges kornbod. Länsstyrelsen i Skåne vill att Skåne ska vara en spjutspets i den svenska livsmedelsproduktionen och ett föregångslän inom mathantverk och livsmedelsproduktion. De viktigaste redskapen för att åstadkomma sådana resultat finns i Landsbygdsprogrammet. Under föregående programperiod (2007-2013) investerades cirka 160 miljoner på matsatsningar i Skåne. Uppsatsen syftar till att kartlägga vad som hänt under förra programperioden för att kunna prioritera vad som är viktigt att satsa på i nästa landsbygdsprogramperiod.

1.1 Bakgrund

Från landsbygdsprogrammet utgår allt stöd till jordbruk, inte bara matsatsningar. Landsbygdsprogrammet är ett verktyg för att förverkliga landsbygdspolitiken i Sverige. Programmets rötter finns i den EU-gemensamma jordbrukspolitiken, CAP. CAP består av två pelare, jordbrukspolitiken och den politik som framförs genom landsbygdsprogrammet. Landsbygdsprogrammet är en anpassning till svenska förutsättningar för att nå den svenska landsbygdens mål. Tre grundbultar i programmet är ekonomisk-, ekologisk- och social hållbar utveckling. Dess mål är också att stimulera företagandet, öka tillväxten, sysselsättningen och stärka konkurrenskraften på landsbygden. (Jordbruksverket: Rapport 2013:36) Landsbygdsprogrammet går i sjuårscyklar, ett nytt tar vid där det föregående slutar. Just nu är EU på väg in i ett nytt landsbygdsprogram som sträcker sig från år 2014 till 2020. Dock finns det en viss överlappning mellan programmen Landsbygdsprogrammet 2007-2013 har ännu inte avslutats och det kommande 2014-2020 har ännu inte trätt i kraft.

Jag har kartlagt alla matsatsningar i Skåne under föregående programperiod 2007-2013. Nästan 160 miljoner av programmets medel gick till matsatsningar i Skåne, fördelat på leader projektstöd, projektstöd och företagsstöd. Detta är bara en liten del i hela kedjan från jord till bord men maten och matproduktionen är en central del i vårt samhälle, inte minst på den skånska landsbygden. Livsmedelsnäringen i sig är en viktig näring, dels för att alla behöver mat, men också för arbetstillfällen, ett öppet landskap, en levande landsbygd och biologisk mångfald.

De stöd jag kartlagt har sin grund i de politiska förhandlingarna i EU. Länderna i EU har tillsammans kommit överens om en gemensam landsbygdspolitik. Landsbygdsprogrammet är ett resultat av den EU-gemensamma landsbygdspolitiken som

översatts till svenska förhållanden och villkor. Programmet beskriver de olika stöden som finns men landsbygdsprogrammet beskriver inte landsbygden, utan ses snarast som en självklarhet i de sammanhang som diversifiering och livsmedels-satsningar tas upp.

Lantbruket som det beskrivs i landsbygdsprogrammet har framför allt två inriktningar. Den ena som inriktar sig på mervärden såsom småskalighet, ekologisk produktion och traditionella metoder. Den andra inriktar sig på den rationella storskaliga produktionen som ska bli effektivare, rationellare och modernare för att på så sätt kunna konkurrera både med utländska produkter i livsmedelsaffärens och på världsmarknaden.

Den diskussion som programmet för kring livsmedel som en strategi för diversifiering anger att det är viktigt att ta till vara våra traditioner och olika mervärden. Detta inte bara förutsätter att det faktiskt finns sådana egenskaper att ta till vara, utan skapar också en press på producenterna att förankra sig i tradition och regional särprägel. En fråga som kan diskuteras är om varje ort verkligen har något unikt och något som dagens konsument är beredda att betala extra för. Inför kommande programperiod är det viktigt att reflektera över vad som ska premieras på regional nivå.

1.2 Syfte

Uppsatsens syfte är att kartlägga de skånska matsatsningarnas utfall: vad har Landsbygdsprogrammets satsningar på det här området lett till och vilken betydelse har de haft för den skånska landsbygdens aktörer? I syftet ingår också att diskutera den bild av landsbygden som tonar fram genom programmets skrivningar. I förlängningen av detta syfte förs också en diskussion kring hur satsningar i det kommande landsbygdsprogrammet bör prioriteras. För att uppnå syftet har jag dels gått igenom och kategoriserat vad pengarna gått till, dels har jag gjort intervjuer med en del av de aktörer som tagit emot stöd. Då uppsatsen skrivs på uppdrag av Länsstyrelsen Skåne kommer en del av dess arbete och kontakten med de sökande också att diskuteras. Jag har inte fokuserat på att beskriva programmets uppbyggnad och stödets regelverk utan dess mening och följder.

2 Tillvägagångssätt

Uppsatsen bygger dels på en kartläggning av skånska livsmedel och aktiviteter kopplat till dem som har fått stöd från landsbygdsprogrammet genom leader-projekt, företagsstöd eller projektstöd. Den bygger också på intervjuer och en diskursiv analys av landsbygdsprogrammet.

Kartläggningen bygger på Länsstyrelsens interna databas över leaderprojekt, projektstöd och företagsstöd. För att få fram tillräckligt med data för kartläggningen har jag även utnyttjat Jordbruksverkets projektdatabas, Länsstyrelsens arkiv och dokumentering, och sökmotorn Google. Sorteringen är grovt gjord för att få en överblick över matsatsningar i Skåne län under programperioden 2007-2013. Projekt och företag som fått avslag sorterades bort från början och är inte med i kartläggningen. Mer om kategorisering och kartläggning följer i avsnitten nedan.

Avgränsningarna för kartläggningen har jag gjort i samråd med Länsstyrelsen Skåne. Kategorisering och avgränsningar finns i bilaga 1 och diskuteras även längre fram. Livsmedlen som ingår i kartläggningen är direkt konsumtionsbara, förädling eller livsmedel som är plockat/upptaget från jorden, drycker, kött från och med slakt, animaliska produkter och vegetariska. Fokus ligger alltså inte på produktionen av livsmedel, såsom spannmålsproduktion, lammuppfödning, mjölkproduktion eller hallonodling utan på brödbaket, lammkorvsförsäljningen, mejeriet och hallonsylten. Denna avgränsning gjordes för att det just var MAT-satsningarna som skulle undersökas och inte livsmedelsproduktionen i stort. Om definitionen vidgats till all livsmedelsproduktion hade kartläggningens resultat sett helt annorlunda ut då många fler stöd för projekt och företag skulle ingått.

Man skulle kunna tänka sig att jag istället för intervjuer gjort en kvantitativ studie med enkäter. Dock hade inte samma information fåtts ut. Då jag ville få fram de sökandes bild och personliga erfarenhet valdes intervjuer istället. Genom att intervjua fås en unik inblick i personernas vardag. Även om allas situationer är unika, ger informanternas berättelser en spegling av verkligheten som enkäter eller statistik aldrig skulle gett. Vid intervjutillfällena har halvstrukturerad livsvärldsintervju använts. Det är en sorts intervju som liknar ett samtal men där intervjuledaren kan gripa in och styra den. Intervjun är varken ett slutet frågeformulär eller ett vardags-samtal (Kvale & Brinkmann 2009: 43). Ett protokoll skrevs efter varje intervju.

Jag har kartlagt stöd för satsningar på mat med ursprung i Landsbygdsprogrammet 2007-2013. Avsikten med granskningen är att få en överblick över vad stöden gått till som ett underlag för prioriteringar inför nästa programperiod. För att få en förståelse för hur programmet främjat vissa insatser, har jag börjat min undersökning i

en närläsning av det. Denna läsning har inspirerats av den kritiska diskursanalysen (se Fairclough 2003) i den mening att jag fokuserat på hur språkliga uttryck bygger upp en bestämd uppfattning av verkligheten och därmed anger vad som bör göras för att skapa förbättringar. Här har det varit viktigt att också få syn på hur de språkliga yttrandena, diskurserna, förhåller sig till och anspelar på och samspelar med andra diskurser. I mitt fall har jag särskilt fokuserat på hur programmets skrivningar också ansluter till en bestämd uppfattning om vad *landsbygden* är. Det kritiska diskursanalytiska perspektivet möjliggör därmed en sammankoppling av text, verklighetsuppfattningar och den sociala praktik som åtgärderna är ett uttryck för.

Resultatet av den närgångna textläsningen har jag använt tillsammans med informanternas uttalanden och resultaten av den statistiska kartläggningen för att få en sammanhållen bild av hur landsbygdsprogrammets satsningar på mat fallit ut. De teman som används i uppsatsen har dels uppkommit på grund av önskemål från Länsstyrelsen på innehåll, men har också växt fram under kartläggningen, intervjuernas och analysens gång.

Den svenska tillämpningen av EU:s landsbygdsprogram för perioden 2007 - 2013 kan ses som en plan för den svenska landsbygden under perioden. Utgångspunkten för programmet är en gemensam skrivning för hela EU men varje medlemsland gör egna tillämpningar, som dock måste godkännas av kommissionen. I det svenska landsbygdsprogrammet står det att ”*Planering och genomförande ska präglas av en helhetssyn på landsbygden. Med utgångspunkt i de övergripande nationella målen och prioriteringarna ska samordningen mellan olika insatser och politikområden stärkas och ett ökat regionalt och lokalt inflytande över åtgärdernas tillämpning och genomförande eftersträvas*” (Landsbygdsprogrammet 2007-2013: 64)

En helhetssyn på landsbygden ska prägla programmet, men vad denna landsbygd egentligen är beskrivs inte. Bilden av landsbygden framträder genom beskrivningen av vad man kan få stöd till, alltså genom en beskrivning av brister och svagheter. Insatsernas genomförande beskrivs och preciseras ytterligare i de regionala utvecklingsprogrammen.

Utgångspunkten för den diskussion jag kommer att föra i uppsatsen är dels frågan om vad programmet uttalat vill uppnå, dels frågan om vilken bild det skapar av svensk landsbygd. Bland målen för landsbygdsprogrammet står hållbar tillväxt, hänsyn till regionala förutsättningar och en hållbar livsmedelsproduktion. (Landsbygdsprogrammet 2007-2013: 72) Programmet är ett åtgärdsprogram som beskriver landsbygdens problem men framförallt de åtgärder som ska genomföras för att förbättra landsbygden, dess tillväxt och konkurrenskraft.

En logisk utgångspunkt för mitt resonemang är att denna typ av utsagor implicit kan förstås som att det är en brist i den befintliga landsbygden. Landsbygden, så som den framträder genom programmets skrivningar, saknar bl.a. hållbar tillväxt och en fungerande livsmedelsproduktion. En sådan beskrivning är logisk, eftersom programmets mål är att ge möjligheter, att utveckla och förbättra. Problemet är dock att landsbygden enbart beskrivs genom det den saknar. De positiva saker, som programmet lyfter kan sammanfattas med socialt kapital, natur, kulturarv och lantbruk. I och med att programmet främst lyfter fram vad landsbygden saknar, kan läsaren få för sig att allt utom dessa fyra saker måste tillföras landsbygden. Det kan tyckas banalt att hänga upp sig på hur saker beskrivs och vad som nämns, men det finns en makt i formuleringar. Hur verkligheten beskrivs, påverkar hur den uppfattas av de berörda i programmet, makthavare och av läsaren, därför är det intressant att gå lite djupare in i programmets texter. Framför allt är beskrivningen viktig därför att den anger vad det går att söka stöd för och hur. Därmed påverkas spelreglerna och förutsättningarna för företagare och boende på landsbygden. För att få stöd måste den sökande uppvisa brist på något av det som programmet vill åtgärda. På så sätt blir också programmet och dess formuleringar delvis självuppfyllande.

Något som tas upp som en av landsbygdens styrkor och som förutsättningar för utveckling och motor för näringslivet är landsbygdens sociala nät.

“Förutsättningar för utveckling av nya affärsidéer, verksamheter och därmed också nya arbetstillfällen kan i första hand finnas med anknytning till ./ - Mångsidig kompetens, bred företagarerfarenhet, sociala nätverk och ett starkt socialt kapital hos landsbygdens befolkning.” (Landsbygdsprogrammet 2007-2013: 68).

I texter om stadens befolkning och näringsliv kommer sällan dess sociala kapital och sociala nätverk upp. I stället belyses andra egenskaper som innovationsförmåga och tillväxt. På flera ställen i landsbygdsprogrammet tas det upp att olika bygder har skilda förutsättningar, behov och möjligheter. Men som i exemplet i citatet ovan, förmedlas en känsla av att det sociala kapitalet är något konstant på landsbygden och finns överallt och alltid (Heed 2013).

Socialt kapital är något som nämns som en förutsättning för utveckling av nya affärsidéer och verksamheter. Men det kan diskuteras om det finns någon nödvändig koppling mellan att man bor på landet och att ha ett starkt socialt kapital. Det pratas ofta om socialt kapital. Ordet kapital, är taget från Bourdieus diskussion om ekonomiskt-, kulturellt-, socialt- och symboliskt kapital (jfr Carle 2010). Det ger en känsla av att det sociala kapitalet är något fysiskt, något som kan läggas på hög och då växer utan att det egentligen behöver underhållas.

Bara för att en person valt att bo på landsbygden finns ingen garanti för att den personen har ett speciellt stort socialt sammanhang eller intresse av att ha en social gemenskap. Det hela bygger på en föreställning om att landsbygden präglas av gemenskap/community (Gunnarsdotter 2005 jfr Cohen 1985). Det går att fråga sig om socialt nät är nödvändigt för landsbygdsföretagande och vem som i så fall bär ansvar för att det finns. Genom att trycka på att det sociala kapitalet är viktigt och något som landsbygdsinvånarna själva bör ha och värna, förflyttas ansvaret för tillväxten till landsbygdsborna själva.

Det är inte bara landsbygdsprogrammet som trycker på att landsbygdens sociala nätverk är något starkt och unikt för just landsbygdsbor. En fråga är om det är en del i en hel diskurs där landsbygdsprogrammet är en liten del av bilden. Även byutvecklingsgrupper och intressenter på landsbygden trycker på landsbygdens starka sociala sammanhållning. Denna diskurs bygger på ett socialt landsbygdssamhälle som en stabil grund för utveckling och driftighet. Eftersom det är en stark gemenskap så kan invånarna gå in och ordna saker själva där samhället brister. Tillit till varandra i bygden men också samhällets tillit till landsbygdsbornas förmåga att ordna servicen själv. Detta sociala kapital, bygdegemenskap etc. kan eftersom det och programmet utgår från att det är något konstant och grundläggande på landsbygden, användas som grund för landsbygdsutveckling och service. På ett ställe i programmet där styrkor och svagheter beskrivs står det att:

”Tillkomsten av Kooperativa Utvecklingscentrum i samtliga län har inneburit nygamla inslag i utvecklingsarbetet på landsbygden i form av nya kooperativa lösningar för barnomsorg, boendefrågor, service och företagande. Flertalet länsstyrelser och kommuner har också tagit fram utvecklingsprogram för landsbygden i samverkan med lokala grupper och organisationer. Sammantaget visar detta på ett stort engagemang för den egna bygdens fortlevnad och att Sverige ligger väl framme när det gäller att med ett starkt underifrånperspektiv mobilisera och organisera människorna.” (Landsbygdsprogrammet 2007-2013:58).

Landsbygdsborna uppmuntras att ta hand om det service, barnomsorg etc. själva. Underifrånperspektivet är i sig något bra, men det finns en fara i att förskjuta ansvaret till medborgarna själva och att ta deras villighet och förmåga för givet. Genom att ge möjlighet för landsbygdsborna att söka stöd, uppmuntras och styrs civilsamhället som föreningar och andra frivilliga sammanslutningar att ta ett större samhällsansvar för servicen.

Å ena sidan vill myndigheterna ha en levande och driftig landsbygd. Å den andra sidan rycker man bort servicen från den. I citatet ovan skriver de att: ”*stort engagemang för den egna bygdens fortlevnad och att Sverige ligger väl framme när det gäller att med ett starkt underifrånperspektiv mobilisera och organisera människorna.*”. I programmet låter det som att landsbygdsborna tar över den sociala servicen med glädje, stolthet och upprymdhet. Den sociala gemenskapen och dess skyddsnet är något som också många landsbygdsbor själva lyfter fram. Visst kan det finnas ett stort engagemang för en bygd. Men ibland kan det vara frågan om en överlevnadsstrategi mer än något som egentligen är önskat. Till exempel, när skolan läggs ner på orten, blir föräldrarna mer eller mindre tvingade att låta sina barn pendla lång sträcka till tätorterna eller flytta. Bygden kan då för att möta hotet om nedläggningen gå ihop och protestera eller skapa en friskola i bygden.

2.1 Kategorisering av matsatsningarna

Jag har kartlagt matsatsningarna i Skåne på uppdrag av Länsstyrelsen Skåne för att skapa en bättre överblick över hur pengarna fördelats under föregående programperiod. Eftersom varje företag och projekt bedömts för sig har inte en samlad helhetsbild av hur satsningarna fördelats funnits. Satsningarna har varit allt från projekt för barns matintresse, konferenser, satsningar på saluhallar, paketering och lagring av lök och potatis, till gårdsbutiker och affärsutveckling för småföretagare. För att kunna göra en kartläggning utformade länsstyrelsen och jag en matris som pengarna fördelades i.

De nästan 160 miljoner som delats ut på olika matsatsningar i Skåne under landsbygdsprogrammet under 2007-2013 fördelades in i matrisen nedan. För diagram se nästa kapitel. Överkategorierna i matrisen har baserats på regeringens indelning på satsningar i Matlandet: Primärproduktion, Förädlad mat, Måltidsturism, Offentlig mat, Handel och Restaurang. Underkategorierna bestämdes gemensamt på länsstyrelsen och är Inspiration, Affärsutveckling, Innovation, Investeringsstöd, Marknadsbearbetning och Kompetensutveckling. Kartläggningen gjordes för att få en övergripande bild av programperioden 2007-2013, hur mycket pengar som lagts ut och hur satsningarna fördelat sig.

Tabell 1. Fördelning i kronor av matsatsningar i Skåne under landsbygdsprogrammet 2007-2013.

	Primärproduktion	Måltids-turism	Offentlig mat	Förädlad mat	Handel	Restaurang
Inspiration	600 000	1 000 000	300 000	1 200 000	1 700 000	800 000
Affärs-utveckling	1 200 000	3 100 000	1 500 000	6 400 000	2 100 000	2 300 000
Innovation	500 000	1 300 000	2 900 000	2 900 000	1 200 000	1 000 000
Investeringsstöd	48 100 000	1 400 000	600 000	42 700 000	5 200 000	5 700 000
Marknadsbearbetning	2 800 000	5 300 000	900 000	1 900 000	5 300 000	2 800 000
Kompetensutveckling	1 200 000	200 000		3 100 000	200 000	400 000

De största posterna i matrisen är investeringsstöd till primärproduktion och förädling. Det är inte förvånande att merparten som har gått dit är investeringsstöd. Detta beror på att många av företagen sökt just stöd för investeringar i företagen såsom paketering, lager och restauranger. För att kunna kategorisera in alla projektstöd, leader projektstöd och företagsstöd i den beskrivna matrisen gjordes definitioner av över- och under-kategorierna. När kategorisering görs utifrån en definition, blir resultaten i kartläggningen givetvis till en del en spegling av själva kategoriseringen. Till exempel genom att välja att räkna med kött, från och med slakt utsluts mjölkgårdarna (Om de inte har någon mer förädling, etc. som passar in definitionen) från kartläggningen.

Gränsdragningarna har inte varit helt lätta att göra. Hade definitionerna ändrats lite hade delvis en annan bild fått av hur stöden fördelats. Många av stöden passar klockrent in i en ruta medan andra skulle passa i olika rutor. Då blir definitionerna och gränsdragningarna av dem viktiga (För de aktuella definitionerna i matrisen se bilaga 1). Det är svårt att kategorisera saker som är olika till sin natur och egentligen inte passar att kategorisera. Till exempel de som varit inom marknadsföring av skånsk mat har jag försökt att systematiskt kategorisera som handel och marknadsbearbetning. Med en annan definition kunde sådana satsningar i stället kanske ha klassats som inspiration eller kompetensutveckling.

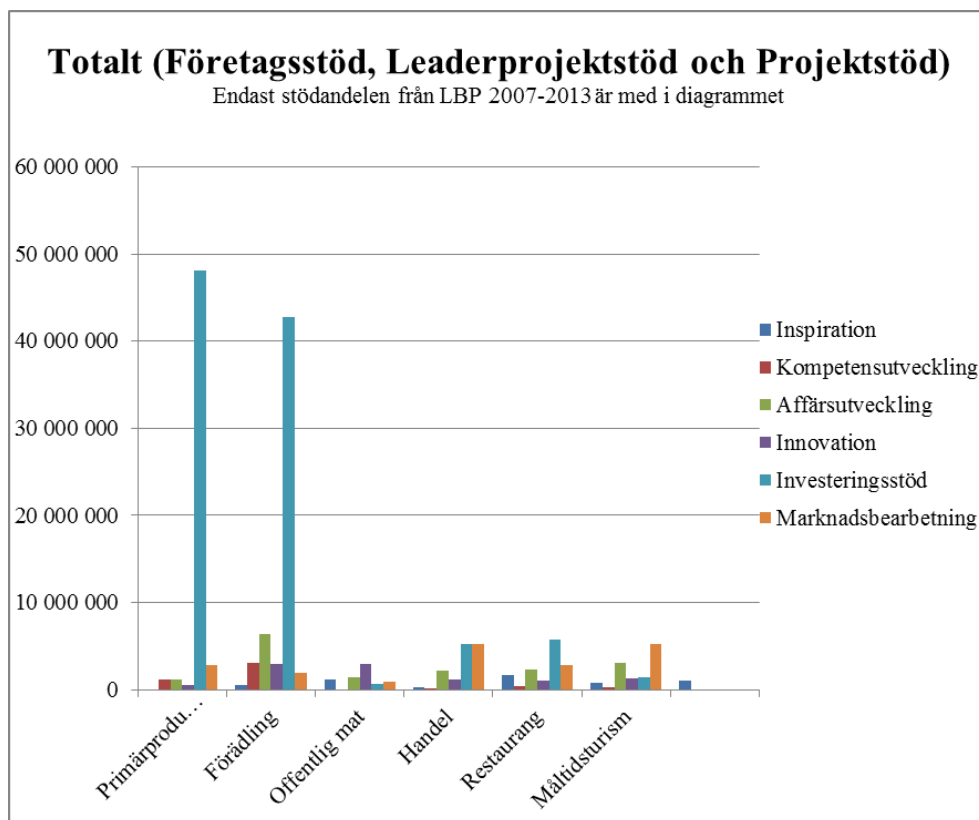
Det finns en fara i siffror och tabeller eftersom de tar bort och neutraliserar de människöden och unika utgångslägen som data i en undersökning som denna bygger på och renodlar enstaka aspekter av verksamheter som ofta är komplexa. Bakom statistik gömmer sig människoliv, riktiga personer med drömmar och förhoppningar om framtiden. Det går därmed att diskutera om kategoriseringen i uppsatsen är legitim även om jag anser att den i det stora hela är det. En felaktig kategorisering kan emellertid leda till att resultat förvrängs eller att resultatet framstår som något annat än vad verkligheten egentligen visar. Verkligheten är mångfacetterad och det finns otaliga parametrar att väga in för att beskriva den rätt. Om läsaren är medveten om detta, blir en kartläggning som denna ändå intressant. En kategorisering av detta slag kan aldrig bli exakt, men ska sträva efter att komma så nära sanningen som möjligt.

Inte minst med utgångspunkt i resonemanget kring kategoriseringen ovan har jag, för att få en mer nyanserad bild av stöden och få en djupare inblick i de sökandes perspektiv, genomfört sex intervjuer med personer som sökt leader projektstöd, projektstöd och företagsstöd. Intervjuerna ger en bakgrund och sammanhang till den övergripande kartläggningen. Genom att också studera landsbygdsprogrammet, vilket är grunden till stöden och intervjuerna, fås ett brett perspektiv över matsatsningarna i Skåne. På det sättet kan ämnet visas från flera olika håll och därför ge en klarare bild av verkligheten. Jag har alltså velat förstå hur matsatsningarna fördelats över länet, samtidigt som jag också velat ge aktörerna som sökt stöden en röst.

Anledningen till att människor har sökt stöd, såväl till projekt som till företag är många. En del projekt vill utveckla folks medvetenhet om skånsk mat, andra vill utveckla marknadsplatser eller undersöka regionens specialiteter. Stöden är tillkomna utifrån brett definierade mål, medan företagen av naturliga orsaker är mer inriktade på sin egen verksamhet. Även regelverk och stödets utformning skiljer sig mellan de olika satsningarna. En del av företagen vill börja med förädling, andra som redan har en produktion vill ha fler ben att stå på och t.ex. inte vara så beroende av stora uppköpare av bulkvaror. De kan också behöva uppdatera sin verksamhet eller utveckla den för att bibehålla eller utöka sin produktion.

3 Kartläggningen, - Matsatsningar i Skåne programperioden 2007-2013

3.1 Totalt

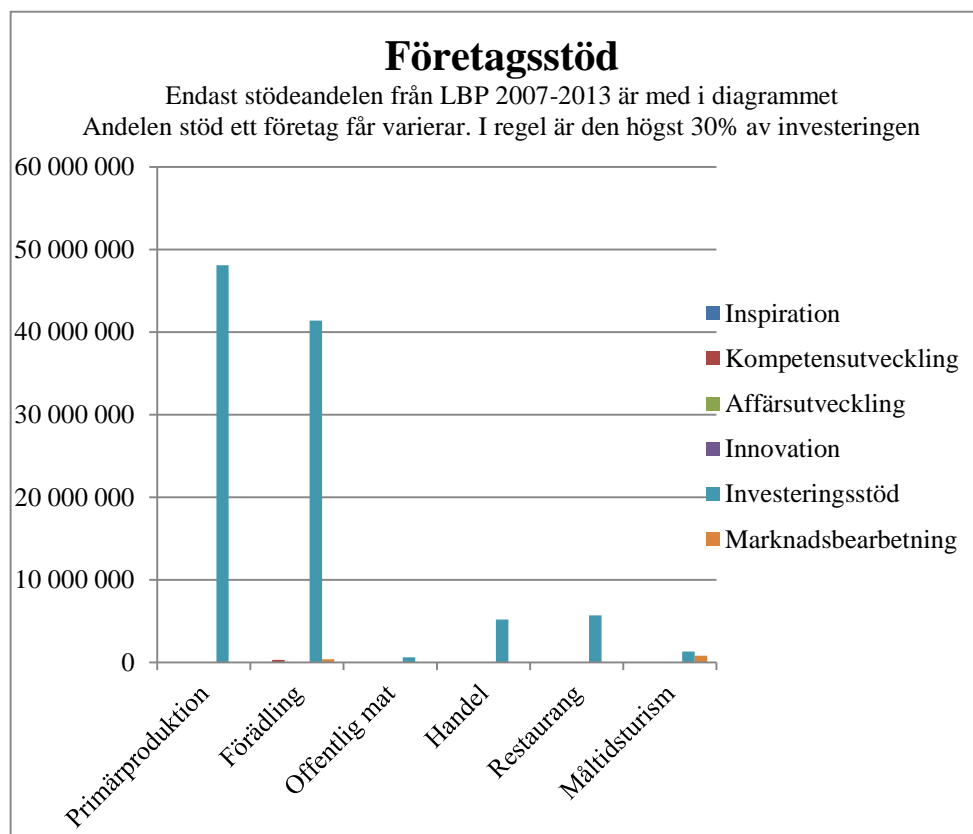

Figur 1. Kartläggning av matsatsningar med medel från landsbygdsprogrammet 2007-2013

Sammanlagt har Länsstyrelsen i Skåne delat ut cirka 160 miljoner på mat-satsningar i Skåne. Sammanlagt har pengarna fördelats som grafen ovan visar.

3.2 Företagsstöd

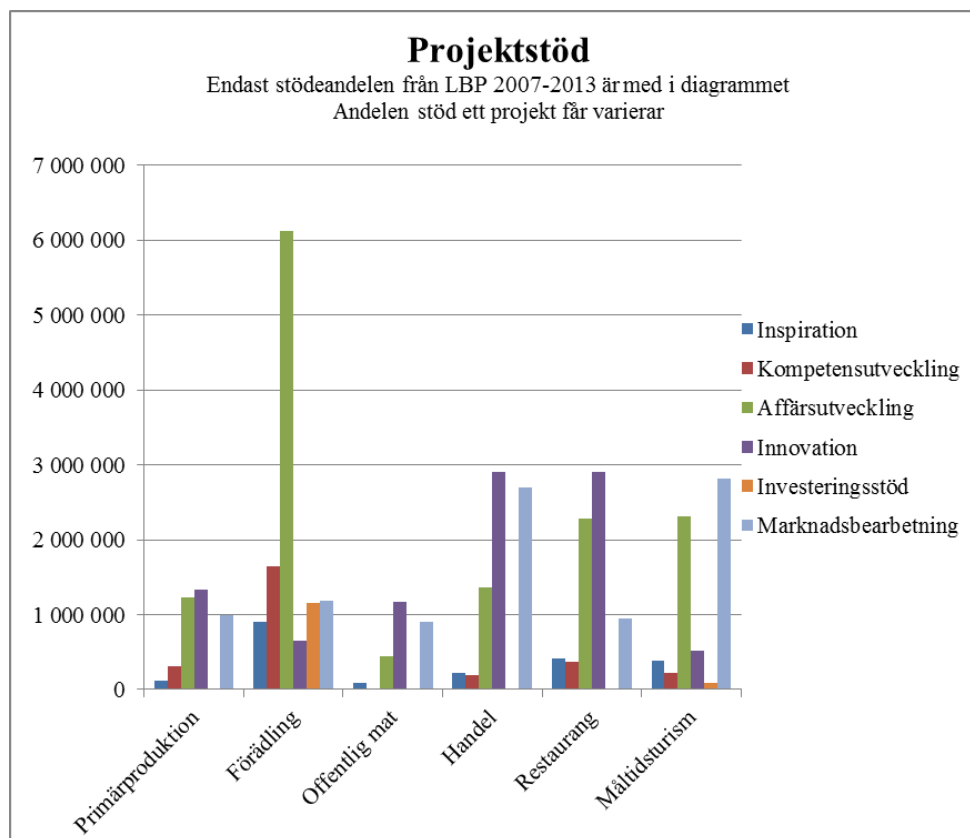
Storleken på stöden varierar från investeringsstöd på 1 500 000 kr till kompetensutvecklingsstöd på under 2000 kr. Den största delen av företagsstöden består av investeringsstöd. Även om det är många andra investeringar, är investeringsstöd den stödform som delat ut störst belopp per ansökning vilket ger utslag i grafen ovan.

Figur 2. Kartläggning av matsatsningar inom företagsstöd med medel från landsbygdsprogrammet 2007-2013

Exempel på investeringar som ingår i förädling/investeringsstöd är att uppföra en byggnad med utrustning för produktion av charkuteriprodukter, investering i en påsförpackningsmaskin, tillbyggnad av lokal för pressning och beredning av frukt och investering i musteriverksamhet. Primärproduktion/investeringsstöd kan exempelvis vara investering av en ny packlinje för potatis, nybyggnation av en lada för mellanlagring (torkning) av lök och ULO-loger (kyligt rum med hög luftfuktighet och låg syrehalt vilket gör att mognaden naturligt stannar av). Investeringsstöden till handel är ofta gårdsbutiker medan investeringsstöden till restauranger framförallt är investeringar i restaurang- och café-verksamhet.

3.3 Projektstöd

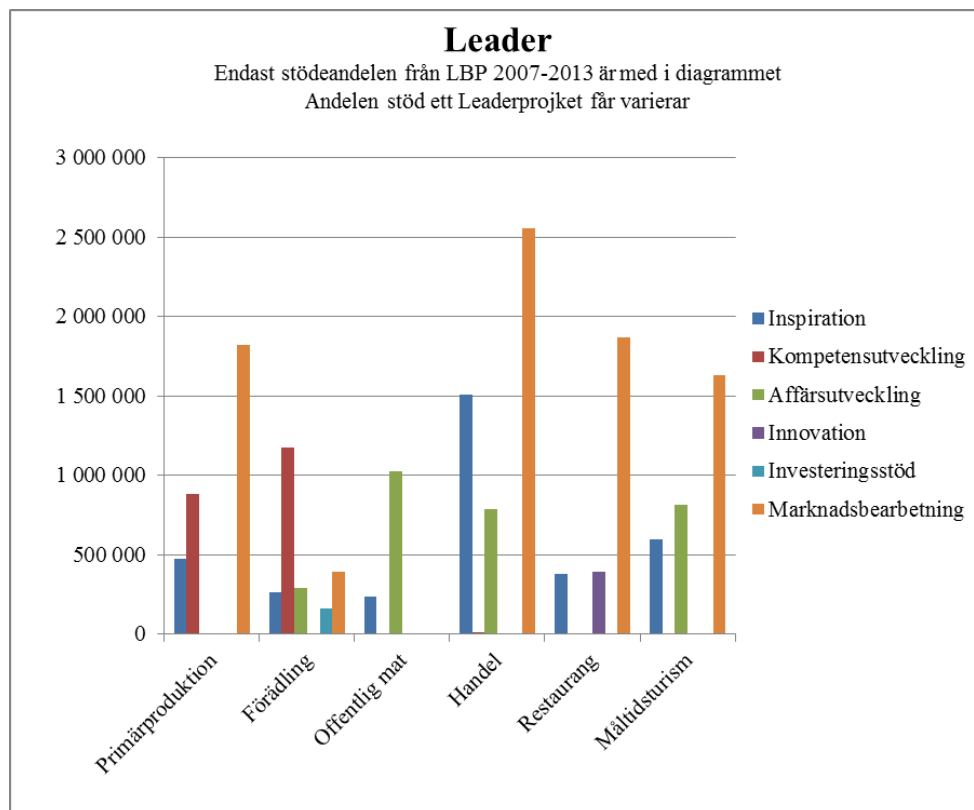
Figur 3 Kartläggning av matsatsningar inom projektstöd med medel från landsbygdsprogrammet 2007-2013

De staplar i projektstödsgrafiken som sticker upp är satsningar på innovation, affärsutveckling och marknadsbearbetning och de är genomgående relativt höga i alla kategorier. Framför allt affärsutveckling kopplat till förädling är den satsning som utbetalts mest pengar till bland projektstöden.

Projektstödet ska ”verka för en högre livskvalitet för dem som bor på landsbygden, bredda och stärka landsbygdens näringsliv och stärka konkurrenskraften inom den gröna näringen.” (Jordbruksverket:1). Projekten ska bidra till att stödja entreprenörskap och utveckla företag på landsbygden med färre än 10 årsarbetskrafter, utveckla och förstärka service, fritids- och kulturaktiviteter på landsbygden, utveckla och främja landsbygdsturism, utveckla och bevara natur- och kulturarvet, anordna kompetensutveckling, förnya och utveckla bygden och ge bättre möjligheter för bo-

ende, sysselsättning och företagande eller utveckla annan verksamhet än primärproduktion inom jordbruk, trädgård och renskötsel. Den som söker kan få mellan 20-100 procent av projektets kostnader finansierade. Ofta är en del av projektet finansierat med stöd och resten av privata och offentliga pengar. Stöden kan sökas av företag, sammanslutningar (exempelvis av företag), organisationer, ideella och ekonomiska föreningar inklusive stiftelser och kommuner. (Jordbruksverket:1)

3.4 Leader projektstöd

Figur 4. Kartläggning av matsatsningar inom Leader projekt med medel från landsbygdsprogrammet 2007-2013

Leader projektstöd är de stöd som fördelas jämnast över axlarna. Ändå syns det att marknadsbearbetning gått till en relativt stor del av leader projektstöden och de som satsat inom olika matsatsningar.

Genom Leader finansieras utvecklingsidéer på landsbygden. Grunderna i Leader är att du som bor på orten själv ska driva och arbeta med utvecklingen i bygden.

Den som bor eller bedriver en verksamhet i ett leaderområde kan söka pengar för att göra ett projekt genom leader. De sökande kan vara föreningar, kommuner, företag eller privatpersoner. Dock räknas det resultat som projektet söker för och vill nå som det viktigaste. Projekten måste vara till nytta för många, därför kan till exempel inte ett företag söka för utbyggnad av det egna företaget. Det går också bra att samarbeta med andra leader-områden, både i Sverige och utomlands. Dock måste projekten rymmas inom något av landsbygdsprogrammets tre områden:

”Förbättra jord- och skogsbrukets konkurrenskraft, förbättra miljön och landskapet eller förbättra livskvaliteten, bredda företagandet och främja utvecklingen av landsbygdens ekonomi.” (Jordbruksverket 2)

4 Informanterna

4.1 Leader projektstöd

Söderslättmärkt

Det här är ett leader-projekt som till en början arbetade med en webbplats som skulle bli en bas för framför allt restauranger där de kunde köpa lokala skånska varor. Senare delen av projektet fokuserade mest på marknadsföring av märkningen Söderslättmärkt och producenter på Söderslätt. Jeanette Jandemark intervjuades, hon är drivande i projektet och arbetar på Vellinge kommun. Jeanette Jandemark och Vellinge kommun har även varit med i andra projekt.

4.2 Projektstöd

Transformat

Transformat ser sig själv som en katalysator för skånska livsmedelsproducenters utveckling. De erbjuder affärsutveckling, en innovationsarena och kurser till matföretagare i Skåne. Hannes van Lunteren är affärsutvecklare på Transformat. Krinova (Krinova är en inkubator och science park) och Transformat har varit med i eller del i fler projekt som fått stöd från Landsbygdsprogrammet 2007-2013.

4.3 Företagsstöd

Pärans Potatis

Pärans potatis och Pär Pärson har fått stöd för att investera i packhall och packning av potatis. Pär Pärsson och Pärans potatis är pseudonymer.

Franskans Crêperi

Franskans Crêperi har fått stöd för att bygga ett creperi i bondromantisk stil. Lars Andersson är en av ägarna som intervjuades. De kommer från början från Stockholm och har inte arbetat i branschen tidigare.

Kulla Lamm

Företaget drivs av Otto och Anna Ramsay. De har fått investeringsstöd för att bygga en gårdsbutik och ett stall. Senare har de också tagit över en restaurang och flyttat sin gårdsbutik dit.

Österlenkryddor

Drivs av Lena och Olle Olsson. Tidigare hade de ett mindre jordbruk. Idag arrenderar de ut en del av marken och har kryddodling på 5 hektar. På gården förädlar de även kryddorna, har en butik och en restaurang.

Ebbessons Gårdsmejeri

Familjen Ebbesson bor på och driver en mjölkgård. De har fått stöd för ett mejeri på gården för att tillverka framför allt ost och på så sätt kunna ta ut ett större värde på gårdens huvudråvara, mjölken.

5 Empiri och analys

5.1 Övergripande mål och synen på landet

I min kartläggning har jag undersökt leader-projekt, projektstöd och företagsstöd kopplat till mat. Därför har jag tittat lite extra på hur landsbygdsprogrammet diskuterar de frågorna. Ett exempel är detta citat från programmets övergripande mål:

”Det övergripande målet är ett dynamiskt och konkurrenskraftigt näringsliv i hela landet som leder till fler jobb och högre tillväxt i landsbygdens ekonomi” (Landsbygdsprogrammet 2007-2013: 92).

Begreppet landsbygd är ett kluster av en mängd av olika miljöer, aktiviteter och liv. (Formas 2007: 8) Detta är något som inte diskuteras i Landsbygdsprogrammet 2007-2013 utan det fokuserar mer på ett utzoomat perspektiv med företagande, kulturarv och engagemang än social förståelse och normstrukturer. Stöden och åtgärderna gagnar på många sätt landsbygden. Det finns ändå något intressant i att det är just landsbygden som behöver ett utvecklingsprogram. Det finns en risk i att göra det urbana till mallen för utveckling. Urbana samhällen blir en sorts modell över hur diversifiering på landsbygden ska genomföras. Det finns mycket som tyder på att i det allmänna tänkandet så är det urbana tänkandet en sorts modell. Det innebär då också att så länge landsbygden är underordnad den urbana modellen så blir det svårt att få till en förändring på landsbygdens egna villkor.

Landsbygdsprogrammet diskuterar vare sig normer eller befolkningens konkreta livsbetingelser särskilt utförligt. Exempelvis axel 3 i landsbygdsprogrammet siktar på att främja sysselsättning, livskraft för landsbygdsborna genom diversifiering av näringslivet, samtidigt som landsbygdens resurser ska tas tillvara på ett hållbart sätt. Det är framförallt natur- och kulturresurser som lyfts fram som landsbygdens resurser och det som måste bevaras. I programmets konstateras att

”Åtgärder inom axel 3 ska leda till en ökad diversifiering av landsbygdens näringsliv, i syfte att främja sysselsättning, högre livskvalitet för dem som bor på landsbygden samt ett hållbart nyttjande av landsbygdens samlade resurser. /../ Åtgärderna kommer att inriktas på framför allt förutsättningsskapande insatser för att utveckla företagande och ett breddat och diversifierat näringsliv med anknytning till landsbygdens samlade resurser. Därigenom bidrar åtgärderna till inkomstbringande jobb och ett hållbart nyttjande av landsbygdens natur- och kulturresurser.” (Landsbygdsprogrammet 2007-2013: 92)

Det trycker också på att företagande, miljöintegrerade produktionsmetoder, lokalt entreprenörskap och utvecklingsarbete ska uppmuntras. Även lokala lösningar för infrastruktur och service ska uppmuntras på landsbygden. (Landsbygdsprogrammet 2007-2013: 92). Det är intressant att det i citatet ovan just är natur- och kulturresurser som lyfts fram som en möjlighet för diversifiering och tillväxt. Referenser till ”resurs” kommer upp i olika sammanhang i programmet, oftast i samband med landskapet som resurs. Exempelvis:

”Att skapa en helhetssyn på landskapet är viktigt för landsbygdens attraktionskraft som boendemiljö och utgör en betydelsefull resurs för utvecklingen av företag som kan bidra till sysselsättning och tillväxt på landsbygden.” (s: 66).

Här kan landsbygden ses som en vacker scen för en boendemiljö. Att landskapet blir en bas för besöksnäring, friluftsliv och livsmiljö är något som återkommer när resurser diskuteras i programmet. Även längre fram i programmet återkommer det till landskapets resurser för rekreationen etc. Här tas även kulturarvet på landsbygden upp.

”En helhetssyn skall utvecklas på landskapet som resurs för rekreation, utveckling och tillväxt, boende och som bärare av ett natur- och kulturarv.” (Landsbygdsprogrammet 2007-2013: 90).

Det står även att *”Skapa en helhetssyn på landskapet som resurs för rekreation, utveckling och hållbar tillväxt och som bärare av ett natur- och kulturarv.”* (S, 66)

Resurserna som lyfts fram är just sådana resurser som bekräftar bilden av landsbygden som en traditionell idyll. Detta är något som också träder fram när programmet diskuterar mat med mervärden, så som traditionella metoder, ekologisk mat och småskalighet. Jag återkommer till detta längre fram.

Programmet trycker gång på gång på landskapet som resurs, särskilt med dess attraktiva natur- och kulturmiljövärden som med fördel kan tas tillvara för utveckling av företagande kopplat till rehabilitering, friluftsliv, jakt, fiske eller annan besöksnäring. Stor framgång spås för en förbättrad miljö och en miljödriven tillväxt. (Landsbygdsprogrammet 2007-2013:66, 67, 120, 228). Allt detta är positivt, problemet är att det låser fast landsbygdsnärings diversifiering till en enda sektor och inriktning.

Gång på gång trycker programmet på kultur och naturvärden och för hur de ska tas tillvara. Detta framför allt för att tillhandahålla vackra miljöer och vara en bas för turismen. Landsbygdens resurser finns enligt landsbygdsprogrammet framför allt i landskapet och dess kulturmiljöer, som utgör en potentiell grund för utvecklandet av turism. Samtidigt ger detta en ganska ensidig och platt bild av en i själva verket diversifierad landsbygd.

En annan oklarhet är om det endast är företag inom de gröna näringarna som ska uppmuntras att diversifiera sig. Det finns en mängd företag som håller på med många andra saker på landsbygden. Precis som alla i staden inte handlar på börserna, är det bara en liten skara av landsbygdens invånare som är bönder. Landsbygden som tas upp ger en idylliserande bild. Småindustrier och annan företagsamhet utöver de gröna näringarna är exempel på saker som inte belyses i programmet.

Glada bönder och rapsfält är en bild som målas upp av den skånska landsbygden. Få människor passar in i den bilden. Å ena sidan finns på landsbygden en brist eller avsaknad. Men när landsbygden beskrivs, är det en tillrättalagd bild som målas upp. En bild som i första hand vänder sig till en betraktare, en urban befolkning. I landsbygdsprogrammets sätt att diskutera landsbygden kan vi se spår av en trend till en diskursiv förändring i hur landsbygden framställs. Från att primärt ha varit en plats för produktion av mat och andra nyttigheter till att bli en plats som en växande urban befolkning kan konsumera för sitt nöjes skull. Med det menas att landsbygden inte längre på samma självklara sätt har sitt värde i att den producerar råvaror utan i mer subjektiva och upplevelsebaserade värden. Landsbygden ska konsumeras av besökare, antingen direkt eller genom varor som produceras där. Detta i ett vackert landskap, med glada kor och produkter som ger mervärden. Det är de inresande turisterna som ska konsumera landskapet. Landskapet har blivit ett konsumtionslandskap. Det kan diskuteras om det finns en risk att man med detta omvandlar hela landsbygden till en temapark.

5.2 Diversifiering

Landsbygdsprogrammet 2007-2013 ser ett antal brister och behov i den svenska landsbygden. När programmet läses finns en känsla av att de skulle kunna lösas genom en ekvation: diversifiering + boende och rekreation + lokalt samarbete = god utveckling av landsbygden som helhet, då ska politikens drömbild av en levande landsbygd med god tillväxt uppnås. Diversifiering kan vara att skapa fler grenar inom verksamheten och på så sätt sprida riskerna från en till flera produktionsgrenar.

Är diversifiering dunderkuren för en levande och blommande landsbygd? Är böndernas diversifiering extra framgångsrik i en livskraftig landsbygd? Det är intressant att fundera på om den ekvationen verkligen skulle gagna landsbygden som helhet, eller endast vissa delar.

När vi diskuterar diversifiering så behöver vi dels vara uppmärksamma på att diversifiering inte är något nytt. Folk har i alla tider ägnat sig åt lite av varje för att få hushållet att gå ihop. För företagarna är inte diversifiering i sig målet utan det är att utveckla det egna företaget. Företagarna söker fler ben att stå på för att utveckla sin produktionsgren, men det är frågan om stöden i sig har gjort det eller om företagarna bara är glada att få hjälp med sina investeringar. Det går i efterhand att diskutera vilken nytta stöden gjort och om de egentligen haft någon effekt.

Otto och Anna på Kulla Lamm är en av stödmottagarna som just diversifierat sitt lantbruk. De har diversifierat sitt företag på det sätt att de utvecklat det och startat nya aktiviteter. När diversifiering används som åtgärdsgrund handlar det dels om att utveckla ett befintligt företag i en lite annan och ny riktning men det kan också vara att göra något annat och helt nytt.

Under utvecklingen har Kulla Lamm vuxit och anställt folk. Deras företag är i mångt och mycket en sammanfattning av vad axel 3 vill uppnå. Stöden har passat för dem och de är också mycket nöjda med hjälpen de fått genom stöden och de ser nyttan av dem. På frågan om deras verksamhet är viktig för landsbygden, svarar de bland annat att

”Ja! Alla bor i Helsingborg annars. Helt plötsligt kan man tänka sig att bo här med, här är ju skitbra att bo ju. Här är bra jobb, här finns allting, här är trevligt, många som är på hugget, rolig natur. Helt plötslig börjar de fundera över, va fasen, man kan ju bo här. Det är ju också coolt” (Otto Kulla Lamm)

Effekterna av stöden är lika många som anledningarna till varför de sökt stöd. Otto lyfter fram arbetstillfällena som stöden har hjälpt dem att skapa. För andra insatser kan effekterna vara både mindre, större och helt annorlunda. Liksom att landsbygden är mer komplicerad och varierande än vad landsbygdsprogrammet lyfter fram.

En annan lantbrukare som fått stöd är Olle. Han hade hela sitt liv bott på och haft sin försörjning på gården, men insåg att han och hans fru måste göra en förändring för att kunna fortsätta som lantbrukare. Trenden han såg runt omkring var att många bönder lade ner och hade minskande lönsamhet, vilket Olle såg som tragiskt. Olle

och Lena bestämde sig för att göra en radikal förändring av inriktningen på sin gård och sitt jordbruksföretag.

”Istället för att försöka försörja sig på 120 hektar, 60 avelsuggor, sockerbeter, potatis och annat som inte försörjde ens en halv person, har lantbruket idag 5 hektar där det odlas kryddor. Företaget försörjer 5 personer på heltid året om, så det fungerar alldeles utmärkt” (Olle Österlenkryddor)

I samband med att lantbrukarparet ställde om sitt jordbruk till att odla och producera kryddor och kryddblandningar, fick de hjälp med att investera i nya lokaler för förädling, gårdsbutik och en konferenslokal. Just att få hjälp till omställningen, i uppstarten av något nytt när kostnaderna är höga är av stor betydelse. Olle och hans fru Lena skulle ha gjort investeringarna ändå, men de tycker att pengarna varit till god hjälp ekonomiskt.

Företagare och deras erfarenheter och möjligheter är mycket skiftande. Det är inte alltid att effekterna blir de som satsningarna avsåg från början. Det kan också vara så att följderna av insatserna blir större eller helt andra än vad avsikten var. Bara för att ett företag får stöd för att diversifiera sig, måste det inte automatisk gå bättre.

Landsbygdsprogrammet ordar om landskapets resurser, vidareförädling och diversifiering och vilka möjligheter det har för landsbygden, men bönderna tvingas inte att diversifiera eller att lägga om sin produktion. Inte heller tvingas någon att diversifiera eller att börja arbeta med turism, friluftsliv eller andra utav de resurser och möjligheter som landsbygdsprogrammet ser i landskapet. Men bidraget som stöden ger, uppmuntrar ändå företagaren att uppfylla programmets mål, det vill säga röra sig i en bestämd riktning.

Anna och Otto är ett par i 30 årsåldern som tog över sin gård efter Ottos föräldrar. Precis som Lena och Olle på Österlenkryddor var de när de fick sina stöd i en uppstartsfas av en ny verksamhet och stod inför stora investeringar. Under de senaste åren har företaget utvecklats mycket. Det gick från ett deltidsjordbruk till att i dag ha dels uppfödning av lamm och får, där de tar vara på köttet och slakten själva, men också till en restaurang och affär ett par kilometer från gården. När stöden de fått diskuteras, poängterar de att:

”När man är i ett sådant startläge så är det mycket utgifter, innan man får några pengar, så det blir ju ett glapp. Och då är det ju rätt så skönt. Det underlättar ju hela arbetet med startstödet.” säger Anna och Otto fortsätter att ”Stöden gör då att man kan ta dom stegen (bygga ut) lite kvickare, annars hade vi stampat. Går det för

långsamt där så blir det så. Man orkar inte då. Man behöver utveckling där, annars orkar man inte. Det är jäkla mycket jobb i alla fall.” (Kullalamm)

För många företagare, föreningar och bygder passar stöden bra. Med hjälp av pengarna kan de sökande fylla ett behov eller dröm som de har i bygden eller i företaget. Men bara för att det passar några är det inte säkert att det passar för alla. Landsbygden nämns som om det vore en homogen massa och att landsbygden är en enda ekonomi. Lika lite som om Luleå, Stockholm, Ängelholm och Örebro har likadana problem och förutsättningar, har landsbygden ute i landet inte heller det. Många utmaningar kan man dela, men förutsättningarna är ändå unika.

Under min kartläggning av de skånska matsatsningarna har jag gått igenom hundratals företagsstöd och många ansökningar till leader projekt och projektstöd. Bara genom att titta på ansökningarna som kommit in, syns landsbygdens komplexitet. Det finns många likheter och vissa idéer som slår igenom. Det kan till exempel bero på att stöden är utformade på ett visst sätt eller en del idéer uppmuntras mer än andra. Även om grunderna är lika och det finns många likheter så är varje projekt och företag ändå unikt.

Landsbygdsprogrammets grundar sig i åtgärder, gemensamma åtgärder för EU. Det svenska landsbygdsprogrammet är skrivet för svenska villkor men det är fortfarande ett allmänt program för landsbygdsutveckling i hela Sverige och därför måste generaliseringar göras. Det finns ett problem i att man homogeniserar landsbygden. När den väl diskuteras så är det dess brister eller hur den ska ”hjälpas upp” som kommer fram. Anonymiseringen som uppstår i ett generellt program gör också att det är lättare att distansera sig från den, vilket kan bygga på de motsättningar som finns mellan stad och land redan i dag. Eftersom det är ett nationellt program finns det ett behov av att generalisera och homogenisera för att få fram konkreta mål. Men det gör det också desto viktigare att länsstyrelsen i de regionala planerna ser länets olika delar och dess fördelar och behov och inte håller sig på landsbygdsprogrammets generella nivå.

5.3 Maten och dess värden

Ett av syftena med uppsatsen är att titta på matsatsningar i Skåne under landsbygdsprogrammet 2007-2013. Därför är det intressant att se vad landsbygdsprogrammet egentligen säger om livsmedel och förädling etc. Livsmedelsproduktion utgör en viktig del i det svenska landsbygdsprogrammet 2007-2013. Detta syns till exempel i motiveringen av programmets prioriteringar och åtgärder med hänsyn till EUs strategi och nationell strategi.

”./.- Produktionen av livsmedel med olika mervärden bör utvecklas. Redan i dag finns det en ökad efterfrågan hos konsumenterna för ekologiskt producerade livsmedel. Den lokala, regionala och/eller småskaliga produktionen och förädlingen av livsmedel bidrar också till att öka företagandet på landsbygden. Utvecklingen av mat med mervärden är en viktig del för att skapa en grund för måltidsupplevelser och besöksnäring vilka bidrar till att utveckla Sverige som matland. Sverige har en unik natur och en mångfald av råvaror samt årstiderna som i sig skapar särskilda smaker. Genom att knyta samman produktion och förädling av livsmedel med upplevelser kring mat och dryck på landsbygden finns en stor utvecklingspotential som kan bidra till att skapa tillväxt och jobb.” (Landsbygdsprogrammet 2007-2013: 88)

Något som trycks på i citatet ovan är mervärden. Det är intressant med en djupare diskussion om vad mervärden egentligen är.

Bland annat tas konsumenternas efterfrågan på ekologiska livsmedel upp. I citatet skulle det kunna uppfattas som att mervärden överlag är ekologiska. De olika produktionssystemens diskuteras frekvent både inom forskarvärlden, branschen och bland allmänheten. De olika produktionssystemen har dock alla både för- och nackdelar. När landsbygdsprogrammet beskriver lantbrukets mervärden, kommer ofta ekologisk produktion upp, vilket av en del kan uppfattas som ett ställningstagande.

Förutom den ekologiska och den traditionella produktionen, belyses också småskaligheten. En fråga som kan ställas är om en produktion automatiskt blir mer hållbar bara för att den produceras i mindre mängder. Om småskalighet och traditionella värden är något som efterfrågas av konsumenterna, är det positivt för landsbygden om ett högre pris kan tas ut för de produkterna. Men det är intressant att diskutera varför det premieras, kanske för att landsbygden i sig romantiseras, vilken kan vara en del i att småskalig och traditionell produktionen lyfts fram.

Man kan fråga sig om produktionen automatiskt blir mer uthållig bara för att den är småskalig. Ibland låter det som livsmedelsförädlingen och produktionen automa-

tiskt är bättre bara för att den är traditionell. Landsbygdsprogrammet har tagit ställning på ett sätt som förminskar det kulturella värdet i den numera vanligaste produktionen. Medan CAP som helhet har som mål att säkra livsmedelsförsörjningen i Europa blir den bild som framtonar i den här delen av landsbygdsprogrammet en annan.

Mat med mervärden är också ett koncept för turism och livsmedelsproduktion som lyfts fram och något som redan idag är stort i Skåne. Det har gjorts åtskilliga satsningar i Skåne och resten av Sverige under föregående programperiod och är också något som trycks på som en viktig del i Landsbygdsprogrammet 2007-2013.

Landsbygdsprogrammet skriver att det finns ett generellt behov att livsmedelsproduktion med mervärden att stödja ”*differentierad produktion av livsmedel*” och att mat med mervärden är viktigt för måltidsupplevelser och besöksnäring som kan stödja Sverige som matland.

Att ”*Sverige har en unik natur och en mångfald av råvaror samt årstiderna som i sig skapar särskilda smaker. Genom att knyta samman produktion och förädling av livsmedel med upplevelser kring mat och dryck på landsbygden finns en stor utvecklingspotential som kan bidra till att skapa tillväxt och jobb.*” (Landsbygdsprogrammet 2007-2013, 70)

Gällande kvalitetsprodukter är lokal, regional och/eller småskalig produktion och förädling inom livsmedel och andra sektorer viktigt för att skapa arbete och företagande inom de agrara näringarna. Samtidigt tas ekologisk livsmedelsproduktion, potential och utvecklingsmöjligheter upp. Konsumenternas efterfrågan på ekologiska livsmedel har en potential att öka produktionen, förädlingsgraden och att komma på nya innovativa produkter och även möjligheter till diversifiering av företagandet på landsbygden. (s, 70)

Sista punkten som landsbygdsprogrammet tar upp om livsmedel med mervärden är: ”*Den svenska livsmedelsproduktionen i de större företagen karakteriseras också av mervärden som säker mat, god djuromsorg och miljöhänsyn.*” (s, 70)

Ett av de problem som landsbygdsprogrammet öppnar upp för är relationen mellan små och stora livsmedelsproducenter och de olika krav och förväntningar som ställs på dem. Förutom det som redan nämnts om vad mervärden är kopplade till är det intressant att livsmedelsproduktionen i de större företagen lyfts ut för sig själv. De är alltså inte medräknade i föregående punkter kopplade till mervärden. ”*Säker mat, god djuromsorg och miljöhänsyn*” är andra saker som lyfts upp. Att säker mat lyfts

upp, skulle kunna uppfattas som att den är osäker nu. Det finns en stridighet mellan småskaligt och industri. Glappet mellan den större industrin och mikroföretagen är något som Hannes på Transformat tar upp.

”... Sedan finns det en jätte-skepticism från liten till stor och från stor till liten. Industrin, betraktar många av de här som sylttanter, de som gör sin egen marmelad. Från den småskaliga industrin, livsmedelsbranschen ser man det som industrin bara fuskar. /../ Och jag ser att lösningarna finns där, om ni bara pratar med varandra. Men man är fast i sina processer framförallt inom industrin, att ta fram nya produkter. Det sitter väldigt tajt att släppa det. Och från det småskaliga finns det misstänksamhet. Och det kan jag förstå, när man (småproducenterna) möts av att: vi tänkte göra den här produkten och kan du stå för den här förpackningen? – Ja, vi gör det enligt ditt recept, men vi har tagit bort allt vad mervärde heter.”
(Hannes, Transformat)

Mellan små och stora livsmedelsproducenter finns ett glapp som kan vara svårt att överbrygga och som dessutom kan skapa en låsning i utvecklingen av livsmedelsproduktionen. Det finns en nytta i att inte låsa sig mellan stor livsmedelsindustri och små producenter. På Transformat ser de att det finns stora möjligheter för samarbete dem emellan och att det finns utrymme för mindre företag att utvecklas och växa.

”Jag ser intresse från framförallt den stora livsmedelsindustrin. Vi har ju delvis sökt upp dem lite grann, för att känna av. Det ingår ju inte i vår verksamhet, men vi har ändå haft kontakter för att försöka ta reda på vad för erfarenheter de har. Vad finns det i det mellanrummet, mellan stor och liten? För det känns som ett stort utrymme. Där vi vill att de små ska växa upp in i det utrymmet. Mikroföretag till att växa upp till små och medelstora företag. Men samtidigt ser vi att utmaningarna och lösningarna för den stora industrin finns i det här området när det gäller mervärdet.”
(Hannes, Transformat)

Otto och Anna på Kulla Lamm berör frågan ur en annan vinkel när de diskuterar vilken hjälp de fick för att starta sitt företag jämfört med när de sedan ville expandera. Det är inte bara mellan storskalig industri och små producenter som det finns ett glapp, utan också när företag som vill växa vill ha hjälp, jämfört med att starta något nytt. Otto och Anna ansåg att som nya och små fanns det mycket hjälp att få. Men nu, när de kommit igång finns inte samma uppbackning och utbildning för att ta nästa steg och utvecklas som företagare.

Vilket syfte har egentligen den svenska livsmedelsproduktionen? Är det att kunna mätta landets befolkning, för export, att hålla landskapet öppet, ge arbetstillfällen,

miljötjänster eller vara en bas för vidareförädling och turism? Visst tas bulkproduktion upp men ett stort fokus läggs på mat med mervärden, småskalig produktion, förädling och upplevelser. Det verkar inte heller finnas något mellanläge, antingen är det litet och traditionellt eller stort och rationellt.

En annan sak som tas upp i landsbygdsprogrammet är Sveriges dåliga konkurrensvillkor. I början av programmet står det till exempel att det finns ”*indikationer som pekar på att konkurrensläget för Sveriges jordbrukare är svårt, i vissa områden och inom vissa sektorer. En fortsatt ökad europeisk och internationell konkurrens inom sektorn kommer i framtiden att ställa allt högre krav på jordbrukets och livsmedelsförädlingens anpassningsförmåga. Detta kan innebära en risk för färre företag inom näringen, förlorade arbetstillfällen, minskad areal brukad mark och igenväxning av landskapet. Jordbruksreformen har också skapat nya förutsättningar genom den ökade marknadsorienteringen.*” (Landsbygdsprogrammet 2007-2013: 24).

Är det så att eftersom Sveriges inhemska produktion av bulkvaror inte längre kan konkurrera med utländska varors pris per kvantitet, så ska den svenska produktionen inrikta sig på produktion med mervärden? Samtidigt finns det en tanke med modernisering och effektivare produktion som inte alltid är sammankopplad med produktion med mervärden och som ett sätt att kunna konkurrera. Detta är något som kommenteras senare i programmet.

”*Omstrukturering/modernisering: Den ökade konkurrensen globalt och i unionen förutsätter moderna och effektiva produktionsenheter som tillgodoser de krav på en hög produktionskvalitet, god arbetsmiljö, hållbart natur-resursutnyttjande, inkl. minskad miljöpåverkan, etik och djurvälstånd som samhället och konsumenterna ställer.*” (Landsbygdsprogrammet 2007-2013: 65).

Den globala konkurrensen är till viss del skapad genom EUs frihandel inom unionen. Sverige har idag i vissa avseenden hårdare och mer omfattande reglering av jordbruket än andra länder i EU och världen.

För att klara den ökade konkurrensen måste de svenska produktionsenheterna bli modernare och effektivare. På detta ställs en hel rad ytterligare krav bland annat på produktionskvalitet, hållbarhet och djurvälstånd. Programmet ställer höga krav på den redan pressade gröna näringen (bland annat genom låga mjölkpriser och internationell konkurrens) utan att egentligen diskutera om det är uppnåeligt, realistiskt och exakt hur det ska gå till.

Mervärdena i lantbruket, landskapet och kulturresurserna ska tillvaratas. Traditionella produktionsmetoder och varor som också gärna är småskaligt producerade ska tas tillvara. Jordbruksverket menar att Sverige har ett antal nischprodukter med starkt värde på världsmarknaden. Exempel på svenska nischprodukter är vodka, olika produkter av fisk och skaldjur, knäckebröd och skorpor, betsocker och frysta ärtor som i dag är starka exportprodukter. Många av Sveriges nischprodukter kommer från Skåne, Västkusten/Bohuslän och Mälardalen/ Stockholm. De menar också att Skåne, Hallands, Blekinge och Kalmar län har en förhållandevis stark specialisering mot livsmedelsindustri. Förekomsten av nischprodukter ses av Jordbruksverket ha påverkan på sysselsättning och export, samtidigt ser de inte att antalet gästnätter är direkt kopplade till nischprodukterna. (Jordbruksverket 2010:13)

Under rubriken ”Särskilda prioriteringar/fokusområden” står det att ”*Mat med mervärden, t.ex. småskalig livsmedelsförädling, kunskaps- och kommunikationsinsatser som stärker Sverige som matland.*” (s: 69)

Matlandet Sverige var en av den förre landsbygdsministern Eskil Erlandssons flaggskepp. Citatet ovan är från ett av de ställen i landsbygdsprogrammet som Sverige som matland nämns. Vad menas egentligen? Är det samma matland som Eskil Erlandsson förespråkade eller är det något annat? Det är diffust hur Sverige som matland ska stärkas. Men - alla måste ju äta, på så sätt borde alla länder vara ”matländer”. Om Sverige är ett matland, betyder det då att maten är viktigare här än på andra ställen? Att omnämna Sverige som ett matland kan vara ett sätt än en gång belysa matens mervärden och konsumentens styrning av livsmedelsproduktionen och dess inriktning. Programmet trycker mycket på att landsbygdens företagare ska diversifiera sig och utvecklas.

“*Det är angeläget att företag kan öka förädlingsgraden i produktionen. En annan inriktning är traditionell förädling av livsmedel, t.ex. med lokalt eller regionalt ursprung, småskalig livsmedelsförädling eller mat med särskilda kvalitetsegenskaper. Modernisering kan också innebära utveckling av ny produktion, ny teknik, infrastruktur, innovation och entreprenörskap i enskilda företag eller genom samverkan.*” (Landsbygdsprogrammet 2007-2013: 65).

Förädlingsgraden hos företagen är något som belyses och som till och med är angelägen. Ifall det är angeläget, kan det tydas som att det nu är alltför lite förädlad. Det i sin tur kan tolkas som att produkterna inte är bra nog idag.

Det finns en stark inriktning på traditionell förädling. Det ses som självklart att det finns varor av regionalt ursprung, samt att det är något som eftersträvas och önskas

i dag. På många ställen finns det säkert också något att ta vara på, men det finns en risk i att jakten på unika traditionella metoder blir krystad. Det är positivt att företagen utvecklas och jagar bättre metoder, men det är inte säkert att traditionella metoder alltid är bättre. Samtidigt ska företagen moderniseras och rationaliseras. Programmet pekar åt två håll. Företagen ska både bli effektiva produktionsenheter och förädla på ett traditionellt sätt. Det kan vara svårt att förena de två, men det kan också vara så att i föreningen dem emellan, föds nya intressanta produkter och nytänkande produktionssystem.

Målet med de prioriterade satsningarna ovan är att: *”Sammantaget ska åtgärderna leda till att landsbygdens livskraft och konkurrensförmåga i dess företag stärks. Vidare ska förutsättningar skapas för ett aktivt jordbruk även i mindre gynnade områden.”* (Landsbygdsprogrammet 2007-2013: 65)

Men hur detta egentligen ska genomföras är oklart. Mycket läggs på företagarna, som att arbeta på ett hållbart sätt, ta upp traditionell förädling och modernisera sig. Det är mycket som företagen själva ska uppfylla, verksamheter som ofta redan har det kämpigt och egentligen bara har sina egna intressen för ögonen. Statens roll i genomförandet och sätt att lösa problem är att lägga förhållandena till rätta för entreprenörer och företagare. I stället för regleringar och andra insatser ges möjlighet att söka stöd för företagare, föreningar och privatpersoner.

Transformat är ett projekt som aktivt arbetat med att skapa kanaler mellan stora och små livsmedelsproducenter och de har även skapat ett nätverk för matföretagare i Skåne. Just att lära av varandra är något som behövs och som Transformat arbetat mycket med. Idag finns det många ensamvargar inom matbranschen. Det är något som Jeanette på Söderslättsmärkt också känt av.

”om vi hade varit fler som jobbar för samma sak men jobbar på olika platser, så hade man ju kunnat spara rätt mycket tid. Som det är nu går rätt mycket tid går ju åt till det här sökandet efter information. ../ Alla är ju sitt eget närmast, men samtidigt ser vi ju också vinningen med att kunna samarbeta. Hade man kunnat samarbeta med hela Skåne så hade det ju varit det optimala egentligen. Men som sagt, det är ju lättare sagt än gjort.”

Jeanette fortsätter med att *”Bara i en liten förening så är det svårt att dra jämt allihop om man ska ha samma åsikt.”* (Jeanette, Söderslättsmärkt)

Mycket arbete går åt till att hitta information som andra redan har. Hjulet uppfins på nytt. Genom att hjälpas åt mer skulle pengarna säkert kunna användas mer effektivt. För den enskilde projektägaren eller företagaren är det de egna intressena som står först, men i ett större perspektiv ska landsbygdsprogrammet uppfylla landets strategier och prioriteringar.

Under ”Övergripande strategi och nationella prioriteringar” skrivs det i landsbygdsprogrammet att ”Målet för det svenska landsbygdsprogrammet omfattar jobb på landsbygden, en hållbar produktion av livsmedel, hänsyn till regionala förutsättningar och hållbar tillväxt.7..” (Landsbygdsprogrammet 2007-2013: 63)

Livsmedelsproduktion i de nationella prioriteringarna prioriteras alltså och ses som viktig. I livsmedelsproduktionen ska hänsyn tas till regionala förutsättningar och hållbar tillväxt. Natur och kulturvärden är några av landsbygdens resurser och något som ska värnas och utnyttjas. Detta samtidigt som den svenska livsmedelsproduktionen inom många grenar kämpar med röda siffror och många bönder lägger ner. Regelkrav, internationell konkurrens och låga priser är bekymmersamma faktorer för många lantbrukare i Skåne och Sverige i dag. Under diskussionen Miljö- och landsbygdsprogrammet, står det att:

”/.. / Programmet följer de mål som Sveriges Riksdag har fastslagit för den gemensamma jordbrukspolitiken. Innebörden av dessa mål är bl.a. att åstadkomma en hållbar jordbruks- och livsmedelsproduktion och tillhandahålla ett brett och varierat utbud av säkra livsmedel. Tyngdpunkten ligger på miljöersättningar för kollektiva nyttigheter och andra miljöersättningar för att uppnå de uppsatta målen ” (Landsbygdsprogrammet 2007-2013: 75)

I enlighet med diskussionen tidigare i texten är här ett klart exempel på att stöd och ersättningar används för styrning. *”Tyngdpunkten ligger på miljöersättningar för kollektiva nyttigheter och andra miljöersättningar för att uppnå de uppsatta målen”*. I detta fall används stöden för styrning för att klara uppsatta miljömål. Målen ska alltså inte direkt uppnås med regler och bestraffning, utan med stöd, uppmuntran och ersättningar. Frågan är hur stöden uppstår. Ger stöden det önskade resultatet och är de realistiska?

5.4 Stöd är styrning

Under axel 3 är ”det övergripande målet är ett dynamiskt och konkurrenskraftigt näringsliv i hela landet som leder till fler jobb och högre tillväxt i landsbygdens ekonomi. Det ska vara enkelt, roligt och lönsamt att vara företagare och åtgärderna inom axel 3 ska bidra till en stark framtidstro på landsbygden.” (Landsbygdsprogrammet 2007-2013:67-69)

Det återkommer på flera ställen i landsbygdsprogrammet att det trycker på näringsliv och företagande. Det är alltså ”marknaden” som ska skapa utveckling - inte statliga eller andra offentliga insatser. Politiken vill få ett ”dynamiskt och konkurrenskraftigt” näringsliv i hela landet, eller i hela EU eftersom landsbygdsprogrammet bottnar i den gemensamma EU-politiken. Programmet vill uppnå sina mål genom att ge möjlighet för landsbygdsaktörer att få stöd för saker som i förlängningen och på ett mer övergripande plan går i linje med politikernas mål. Genom att ge stöd för vissa satsningar, uppmanas företagarna och projektägarna att göra satsningar i en viss riktning. Genom att stödja och på så sätt uppmuntra en del satsningar, driver man företagarna i den riktning som politikerna vill. Stöd är styrning. Genom att ge stöd vill man forma landsbygden så att den passar in i den politiken beskriver som ovan, en levande, miljövänlig, framgångsrik landsbygd med hög tillväxt.

Detta kan ses på det sätt som stöden fördelar sig. Det finns mycket stöd att söka för investeringar för primär produktion och förädling. Det är de stöd som det delats ut mest pengar till. Att stöden har haft en viss betydelse för vad man investerat i är något som också speglas i intervjuerna.

Pär som äger Pärans potatis är en av de bönder som fått företagsstöd. Han driver ett lantbruk inriktat på framför allt potatisodling och har gjort stora investeringar i lager och förpackningslinje. Egentligen tror Pär att det vore bättre om lantbruket var mer avreglerat och menar att

”Det blir ju styrningar, jag tvivlar ju på att alla pengar som går på alla jävla håll att det går alltid helt rätt. Det kostar ju pengar hela vägen. Man kan ju bara tänka all administration hela vägen...”

Han menar att visst hade det blivit svårt för många lantbrukare om stöden helt togs bort, men att på lång sikt hade det varit bättre än i dag.

”En del gör nog inte investeringar om man inte får stöd, och vissa gör det ändå och ser då att det är en pluseffekt. Så kan man göra något mer ../ Grundinställningen är olika.”

Pär menar alltså att alla inte skulle gjort investeringarna om de inte fått stöd, och att när investeringarna görs kan de göras större med hjälp av stöden. Detta betyder att fler satsningar som går i linje med programmet görs och därför blir de sökandes egna privata mål och intressen av att göra satsningarna ett uppfyllande av programets mål och därigenom EU-politiken. För projektägarna och företagarnas mål med sina projekt och investeringarna är inte att uppfylla politikernas och programmets målbild. Men genom att behöva anpassa sin ansökning styrs landsbygdsaktörerna till att uppfylla EU- målen. Detta är också något som Pär bekräftar i frågan om de blir styrda av stöden.

”Det är ju en styrning och det är klart. Det är medveten styrning. Om myndigheterna vill styra något. Så kan de göra det med några riktade stöd. Ja, det är kanske rätt, jag vet inte.” och han fortsätter med att säga att stöd är ett sätt för politiken att styra lantbruket och landsbygdens företagare. *”Så blir det ju så, för det är ju pengarna som styr i slutändan ../ Det är kanske meningen. Med stöden, det kan man både ha som piska och morot ”(Pär, Pärans potatis).*

Det är något som Otto på Kulla Lamm också tar upp. På frågan om regelverket och vad man får söka på har påverkat eller hämmat dem så menar Otto att:

”Man blir ju lite riktad. Det blir ju lite som jag sa där att plötsligt så har man att: den här vägen kan jag gå. Där kan vi hitta en lucka. När man är så ny, ja då kör man på den. För att kunna jobba med detta på något sätt.”

Otto säger också att *”Man blir ändå lite styrd av det, det är ju bra om man bara vet vad man ska styra till. Det får ju vara någon väldigt listig människa som kommer på det. Så länge det funkar uppifrån där så är det ju skitbra ju.”*

Samtidigt som informanterna tar upp styrningen i stöden, tycker de att stöden är bra och underlättar och påskyndar processerna utvecklingen av vad projekten vill uppnå och företagens utveckling. Motsättningen i att bli styrd vägs upp av de möjligheter som stöden ger. Stöden ger möjligheter för dem och så länge inte programmets mål står i direkt motsättning till de egna målen är styrningen inget problem, även om en viss medvetenhet och skepticism finns.

En effekt av att ha gjort satsningar är att företagen fått en energiinjektion. Dels med pengarna och därmed lite andrum genom att inte behöva ha riktigt samma ekonomiska press på en snabb lönsamhet. Också att företaget kan gå fram snabbare genom

faser som det annars hade tagit lång tid att finansiera själv. På det sättet kan företaget utvecklas och komma igång och de får en bekräftelse av Länsstyrelsen att de är på rätt väg.

Anna spekulerar i om de inte fått stöden så hade de kanske inte varit där de är i dag, med ett företag med många grenar och flera anställda.

Utan stöden hade företaget sett annorlunda ut och åtminstone ”*hade ju tagit betydligt längre tid. Och om man då orkar ta sig igenom något sånt. Det blir ju ganska tungrott*” (Anna, Kulla Lamm).

Kanske hade de inte alls orkat så här långt, de hade inte gjort satsningarna för att det varit för mycket pengar att få ihop själv eller att det tagit för lång tid och att då hade gnistan slocknat.

Anna säger att: *“Man pratar om tillväxtfasen. Först är det nystart, den lilla smekmånaden när allting är väldigt kul. Sen kommer tillväxtfasen som man måste igenom för att komma vidare. Det är väl där man tappar ganska många.”*

Otto fortsätter med att säga *“Och där gör ju stöden en jättestor nytta. Att man kan ta det steget och köra vidare. För annars, jaha då måste vi köra på det här i fem år innan man kan gå vidare. Och då blir det att man halkar av igen.”* Anna avslutar med att *“Risken är att man tappar sugen där”*

Stöden har alltså hjälpt Anna och Otto att våga satsa och att ta sig igenom motgångar och trösklar som de stött på under uppstart och utveckling av sitt företag.

På så sätt har landsbygdsprogrammets mål i axel 3 om *“... Det ska vara enkelt, roligt och lönsamt att vara företagare och åtgärderna inom axel 3 ska bidra till en stark framtidstro på landsbygden. Åtgärderna under axel 3 ska leda till ökad diversifiering av landsbygdens näringsliv i syfte att främja sysselsättning...”* uppfyllts.

Ottos och Annas mål var inte att uppfylla landsbygdsprogrammets mål, men genom att uppfylla sina egna drömmar med hjälp av landsbygdsprogrammet, så har de även uppfyllt axel 3s mål.

Familjen Ebbesson som har ett gårdsmejeri på Bjärehalvön i nordvästra Skåne är tveksamma om de skulle ha gjort satsningarna om de inte fått stöd från Länsstyrelsen. Även om de var säkra och trodde på sin idé, betydde bekräftelsen de fick av Länsstyrelsen och godkännandet av deras investeringar mycket.

”Nej, jag är inte så säker på att vi hade vågat då faktiskt. Det gjorde ju ändå rätt så mycket med de extra 30 procenten.” Stödets ekonomiska del spelar stor roll, också att länsstyrelsen trodde på deras planer. *“Ja, det kändes lättare att söka det, sen vet jag inte. Jag vågar ju inte säga det. Det hade vi kanske, men det hjälpte till. Att vi var rätt så säkra. Hundra kan man ju inte vara att man skulle få de där pengarna förrän man hade dem på kontot. Men vi räknade med dem. Så det kändes bra, absolut”* (Camilla, Ebbessons Gårdsmejeri).

Det var en osäkerhet i om de skulle få pengar eller inte. Även om de trodde att deras ansökan skulle hålla, finns en utsatthet när de egna drömmarna och idéerna granskas, så det blev en glad nyhet när stöden gick genom. De som hade gjort satsningarna ändå, menar att i och med att de fick pengar av Länsstyrelsen så kunde de antingen investera mer eller lägga pengarna på något annat som behövdes i företaget. Detta gav en stabilare verksamheter och snabbare utveckling av företagen. Just lugnet och den extra puffen under de första svåra åren är något som belyses. Ett företag i restaurangbranschen beskriver det lugn som stödet gav. De kan nu klara sig även om den första sommaren gått lite trögt.

”Det var tillgängligt och lätt, det gav oss en marginal kan man säga. Att i stället för att ha kniven mot strupen i början så kunde vi känna att även om vi inte går med vinst omgående så klarar vi oss. Det var också därför vi också tänkte att vi inte gör någon reklam för oss. Vi tar det lugnt och lär oss sådär. Det påverkar en, gör en lugnare och så kanske man slipper den här negativa stressen i början, - det måste gå väldigt bra fort. Det tror jag är väldigt viktigt för de flesta verksamheter. Man kan aldrig veta riktigt hur det går.” (Lars Franskans Crêperi)

Det kan vara svårt att få lönsamhet i ett nytt företag. Uppstarten är förknippad med stora utgifter och det kan vara svårt för företag att komma över den första tröskeln, vilket gör att många går i konkurs. Stöttningen av startstöd är något som även andra trycker på.

Pär på Pärans potatis säger att *”nu har vi det som vi har det, och då är man ju dum om man inte söker/..! Ja, kan man då plocka någonting med, något stöd eller så, söker man ju det givetvis. Får man det, så får man det och då är det ju jävligt bra. Får man inte det så då gör man det ändå. Dom grejerna har jag gjort i alla fall.”* (Pär, Pärans potatis)

Stöden framstår här närmast som ett villebråd som kan jagas om det passar in i verksamheten. Det är inte avgörande om stöden fås eller inte men det underlättar för verksamheten. Den sökande lägger ner en del tid och ansträngning i att jaga stöd.

Sökprocessen innebär en del arbete, tid och kanske även konsultpengar läggs ner i jakten på stöden. Det är inget som görs utan en relativt stor tilltro på att ansökningarna kommer att godkännas, men ses ändå inte som avgörande.

Pär tillägger att: *”Jag sökte stöd för att vi skulle göra investeringar... På nåt sätt blir det att man kommer bättre i det i investeringen kan man säga. Jag hade gjort investeringen ändå, det hade jag gjort men det betyder ju att man kan gå vidare och göra något annat till istället då. I och med att.. Jo, det blir ju att du, det blir lite win win. Det blir ju lite lättare pengar man får där då. Och dom finns ju. Pengarna finns ju.”* (Pär Pärans potatis)

Även om inte stöden var avgörande för Pär, betydde de ändå att *”han kom bättre in i investeringen”*. Stöden betyder för många att göra investeringar eller inte, eller att de görs större eller att budgeten blir bättre. Det är alltså hela tiden pengarna som är avgörande. Det är också därför stöden är så viktiga för många bönder. Det speglar den hårda ekonomiska situation som många befinner sig i. De hade nog inte satsat de här miljonerna själva och anspelar på jordbrukarnas hårt tränga ekonomisk situation. Det är det som ligger i bakgrunden. På så sätt kan vi förstå att deras inställning till stöden hänger ihop med att stöden behövs i dagens skånska jordbruk. Annars går en del under.

”Det är klart, det är rätt stora pengar, hade man då inte fått några stöd alls då här så hade man ju säkert inte byggt i den nivån som man har idag. Det hade varit något som hade fått stå åt sidan, det skulle jag tro.” (Pär, Pärans potatis)

I stället för att lägga de trettio procenten som man kan få i företagsstöd, läggs dessa pengar på att utveckla något annat i verksamheten och på så sätt kan företaget växa snabbare och komma igång med en effektiv produktion.

Detta är något Pär bekräftar i sitt påstående att den egentliga effekten av företagsstöden som han ser det är att *”Effekten blir ju att det skapar sysselsättning. Det gör det ju. Varje investering man gör, det är ju ofta vad det gäller byggnationer både djur och förädling. Sen ger det ju anställda. Det är ju kanske vad jag kan tänka att förutom att investeraren kommer bättre i det, så att det blir fler, det skapar sysselsättning. Det gör det.”*

På följdfrågan om samhällsnyttan av företagsstöd och om de ger fler jobb i jordbruksnäringen svarar Pär att: *”Det kan jag ju definitivt säga, vi hade inte varit så många anställda om vi inte fått det. Det hade varit någon mindre, hur många har*

jag ingen aning om, men det hade det blivit. Vi hade nog inte haft råd, eller velat låna de miljonerna extra.”

En effekt som många återkommer till är att stöden, vare sig det gäller projekt som stöttar företag eller företagare själva, är att de gett större och livskraftigare företag. I och med investeringarna har de kunnat anställa fler, utvecklas, skaffa fler inkomstkällor och/eller fått en stabilare grund.

Även Jordbruksverket har sett detta i sin utvärdering av investeringsstöden.

“Nästan 60 % av företagen upplever att stödet i hög grad bidragit till att deras företag eller verksamhet finns kvar idag. Detta leder bland annat till att jobb bevaras.” (Jordbruksverket 2013:29)

Det sägs på många ställen i intervjuerna att stöden skapar sysselsättning. I landsbygdsprogrammet är sysselsättning något som lyfts fram starkt. I projekt- och leaderstöd är det några klart uttalade mål som helst ska uppfyllas. Det är något som premieras, ses som positivt och som de intervjuade lyfter fram. Det är intressant hur myndigheter och landsbygdsaktörer ser på arbetslöshet och landsbygdens möjligheter. Landsbygden har större möjligheter än att vara en vacker boplats för dem som pendlar till staden. Det är där många har en arbetsplats och landsbygden har möjlighet att skapa fler arbeten inom de gröna näringarna.

Detta är något som Otto och Anna på Kulla Lamm också kommer in på och som gjort att de kommit över den första jobbiga puckeln som nya företagare.

”Om man ser det som samhällsnytta att dom som är igång och har börjat komma igång, där börjar det ju blixtra till. Plötsligt, steget från att ha en anställd till att ha 10, där hoppar det rätt så snabbt, när man väl är igång.” (Otto Kulla Lamm)

De har alltså på olika sätt varit med och förverkligat en del av landsbygdsprogrammets övergripande mål för axel tre. Även om inte den direkta åtgärden är jobbskapande, så blir arbetsmarknadsfrågor ett viktigt mål i landsbygdsprogrammet, fastän de inte tillhör arbetsmarknadspolitikens område. Landsbygdsprogrammets stöd gjorde det möjligt för Otto och Anna att ge fler arbete i sitt företag.

”Axel 3: Övergripande mål: Det övergripande målet är ett dynamiskt och konkurrenskraftigt näringsliv i hela landet som leder till fler jobb och högre tillväxt i landsbygdens ekonomi. Det ska vara enkelt, roligt och lönsamt att vara företagare och åtgärderna inom axel 3 ska bidra till en stark framtidstro på landsbygden. Åtgärderna under axel 3 ska leda till ökad diversifiering av landsbygdens näringsliv i

syfte att främja sysselsättning, en högre livskvalitet för dem som bor på landsbygden samt ett hållbart nyttjande av landsbygdens samlade resurser” (Landsbygdsprogrammet 2007-2013: 68)

Diversifieringen av Annas och Ottos företag är en väg för överlevnad och utveckling av företaget. Diversifiering har inte ett direkt egenvärde i sig, men det var en väg framåt för dem. Investeringsstöden möjliggjorde för dem att diversifiera och växa. På så sätt blir stöden en styrning. I och med att stöd ges uppkommer diversifieringsåtgärder, såsom investeringsstöd etc. vilka företagen uppmanas att satsa. Dels ges ett ekonomiskt stöd, men det är också ett sätt för myndigheterna att ”godkänna” och uppmuntra en verksamhet. I ansökan granskas investeringarna av länsstyrelsen för att de ska nå upp till de regler och krav som ställs. När stöden godkänns, kan en del av de sökande känna att länsstyrelsen också godkänner deras idéer och verksamhet.

Ebbessons gårdsmejeri, startades för att förädla och därigenom tjäna mer på gårdens huvudråvara, komjölk. Istället för att leverera all mjölk till mejeriet, tar de idag vara på en del av mjölken själva och tillverkar ost av den. Från osten kan de ta ut ett mervärde som ger en extra inkomst, vilket ger Camilla hennes lön. Innan de startade gårdsmejeriet arbetade inte Camilla på gården, mejeriet har gjort att hon nu kan det. I dag kan hela familjen Ebbesson klara sig på gården och dess resurser. Förutom familjens försörjning kan de bidra till något positivt för bygden i och med att det dyker upp fler aktiviteter och företag på landsbygden i deras område. Om fler rör sig i området skapas möjligheter för fler verksamheter och därigenom kan fler starta nya verksamheter och försörja sig i bygden.

Otto och Anna på Kulla Lamm har funderat på företagande och landsbygdsutveckling. De menar att det är just företagen på landet som ska gynnas. De påpekar ”*Sen beror det ju på var man vill komma någonstans. Vill man ha fler jobb på landsbygden så kanske det är där man ska fundera.*”

Otto och fortsätter ”*Det är det jag menar på de här själva stöden, dom stöden (investerings/företagsstöden) dom lever ju kvar. På sommaren så är vi ju 17 stycken som jobbar här. Det är ju rätt så häftigt. Det är ju rätt så fräckt att då gör ju dom pengarna fortfarande nytta.*”

Det är kanske en självklarhet att entreprenörer som Anna och Otto tycker det är positivt att stötta företagande. Frågan är om det är enda lösningen. Bara för det har passat för Otto och Anna betyder det inte att det passar bra för alla. Att satsa på diversifiering utifrån en rådande marknad är en politik som blivit allt mer populär i ett samhälle som ofta benämns som nyliberalt. Starka individer förväntas skapa sin

egen framtid och med mindre direkt styrning genom staten. Det är fantastiskt att Sverige har många lyckade företagare som kan försörja sig och förse anställda med arbete. Men förutsättningarna ser olika ut för olika delar av landsbygden. Inte på alla ställen har man kultur, natur och mervärden som kan locka kunder att besöka och köpa företagets produkter. Normer och förutsättningar skiljer sig mellan olika bygder och det är därför viktigt att komma ihåg att bygderna behöver behandlas på olika sätt, alla bygder är inte turistbygder.

När Anna och Otto funderar på företagare i sin närhet och bland de som sökt företagsstöd menar de att företagsstöd är något positivt för dem som har framåtanda och tydliga mål. Det är också de som kan bli framgångsrika.

På så sätt kan det diskuteras om stöden verkligen i sig har lett till diversifiering av näringslivet. Det är tydligt att för många av dem jag intervjuat har stöden varit viktiga för företaget. Men ingen av dem har gjort satsningarna på grund av att stöden fanns, men stöden gynnar en bestämd form av företagande. Stöden styr företagandet på så sätt att de uppmuntrar de företag som passar in i mallen. Landsbygdsföretagen som gör investeringar som inte passar i något av stöden misskrediteras genom avsaknaden av stöd att söka.

Av de som sökt stöden hade en del kanske inte gjort satsningarna utan dem, men stöden i sig var inte det som var anledningen till att företagen ville investera. Då kan det leda till att projekten eller investeringarna inte är lika genomtänkta eller hållbara. Men samtidigt är dödvikt något som jordbruksverket ofta belyser som något negativt. Dödvikt är när pengar betalas ut till företag som skulle genomfört sina investeringar även utan stöd. Något som inte ses som effektivt nyttjande av programmets pengar. ” (Jordbruksverket 2013:37)

”Enkäten frågar även detaljerat om hur investeringar påverkas av stödet, vilket målar upp en nyanserad bild av den så kallade dödviktsproblematiken. Det handlar om i vilken utsträckning pengar betalas ut till företag som skulle genomfört sina investeringar även utan stöd. En knapp tredjedel (29 %) av respondenterna uppger att de inte hade genomfört sina investeringar om de inte fått investeringsstöd. Nästan hälften (45 %) anger att de inte hade kunnat göra lika stora investeringar och/eller att de hade fått göra investeringarna vid ett senare tillfälle om företaget inte fått investeringsstöd. Svaren tyder därför på att en fjärdedel (26 %) av investeringarna i landsbygdsprogrammet leder till total dödvikt.” (Jordbruksverket 2013:37)

Det finns en tanke om dödviktsproblematik. En del av de informanter som jag har pratat med säger att de skulle gjort investeringarna ändå. Men de har kommit bättre

in i det och stöden har gjort att de ligger bättre till och har en stabilare utveckling. Kanske som Creperiet, där skillnaden var att slippa riskera/frukta att gå i konkurs. Nystartade företag har ofta svårt att klara de första åren när utgifterna är många och intäkterna inte kommit igång. Då kan ett stöd i början vara ett gott stöd för att klara den första puckeln. Det kan därför tyckas för hårt att kalla det dödsvikt.

Stöden kan ändå ses som en styrning. Genom att ge företagen stöd i sina investeringar när de diversifierar eller utvecklar sina företag, så uppmanar man dem dels med att ge sitt godkännande av planerna, men också rent ekonomiskt genom att de gör något som ska premieras. Företagen uppger att de antingen blivit tryggare i sin investering, kunnat ta mindre lån eller satsa ännu mer tack vare stöden. Detta har lett till fler jobb och vilket är några av programmets mål.

5.5 Hur har stödmottagarna uppfattat ansökningsprocess?

I uppsatsen har företagstöd, projektstöd och Leader projektstöd med inriktning på mat undersökts. Alla de som fått pengar har gått igenom en ansökningsprocess för att få stöden. Hur själva arbetet med att ansöka har uppfattats och de sökandes erfarenheter av den är mycket olika. Några har varit så frustrerade av sök-processen och dess byråkrati att de känt att om det hade varit idag hade de inte sökt. Samtidigt menar företagarna att företagsstödet de fått har varit till stor fördel och nytta. Att de sökandes erfarenheter av sökprocessen är olika är inte konstigt då kriterierna för de olika stöden ser olika ut. De sökande har också olika erfarenhet av att skriva och genomföra ansökningar sedan innan och hur kontakten med handläggaren varit eller den sökandes inställning till stöd och projektarbete överlag är också olika.

Det syns tydligt att byråkratin varit begränsande för många, samtidigt är det viktigt att allt går rätt till. Det är stora belopp som folk söker, pengar som i förlängningen är skattepengar och det gör det extra viktigt att allt går rätt till. Dessutom tvingar ansökningarna företagarna och projektägarna att stanna upp och fundera över sin ansökning och utvärdera sitt projekt/företags idé och den egna verksamheten. Några ser det som delvis positivt att det krävs en del arbete med att söka stöd.

Otto på Kulla Lamm menar att *”jag tycker att det är bra att man får söka och skriva. Det är bara bra. Tycker man att det är jobbigt så ska man inte ha det. Någonstans får man ju göra det.”*

Det är ett sätt att sålla agnarna från vetet. Otto och Anna säger i samband med att arbetsbördan med sökprocessen att: *”././ ja det är rätt bra, då får man dem som verkligen vill. Då sållar man lite. De som inte orkar göra det, dom ska inte ha det i alla fall. Så det gör inget alls ././Det är ändå ganska stora pengar det handlar om. Man får jobba lite för att visa att man verkligen vill ha dem, att man behöver dem. Ja, som sagt man sållar nog rätt snabbt bort dom som är lite halvseriösa. Så får man kanske fram guldskornen istället. Plus att det nog är nyttigt för företagare att göra sådana grejer. Det är många delar i det som är nyttiga ändå”* (Anna Kullalamm)

Det kan vara bra för företagare att tvingas att stanna upp och tänka efter. Vad finns i företaget och hur ska det gå vidare? Bland annat att göra en affärsplan vilket Otto tyckte var *”jävligt nyttigt ././ Det ställer saker på sin spets att man får fundera själv över, vad det är man vill, var man ska och där är såna ganska grundläggande frågor som man kanske inte funderar över annars, på ett sånt luddigt idé stadium där allt annars är bara sådär fluffigt fint. ././ det blir konkret, så här är det. Så det är nog*

rätt klokt egentligen. Det är ju mastigt. Men samtidigt är det ju jättenyttigt.” Att även om ansökningen är påfrestande så menar de att ”.. det ju jäkligt roligt, när man är ung och man har orken att göra det. Att man verkligen är möjligheten att göra det.”

Detta är något som också Lars som startat ett creperi i Rörum tar upp ”*Jättebra för att få folk att våga, det tror jag. Det sämsta vet jag inte. Det är kanske att det är så mycket pappersarbete. Men jag tror också att det skiljer agnarna från vetet. Att man måste vara väldigt angelägen och tvingas veta vad man ger sig in i. Redan innan man gör något, måste man formulera det i en ansökan.*” Lars kommenterade samtidigt att under ansökningsprocessen om tanken att: ”*Jag tror att det var tredje gången, som jag tänkte, - detta är nog satt i system (menar att Länsstyrelsen satt i system att begära in ansökningar flera gånger för att testa den). För det var så små detaljer, - Det där kan jag inte veta nu. Men jag måste ändå svara på det.* ”

Lars påstående om att Länsstyrelsen satt i system att skicka om ansökan kan snarast ses som en frustration över byråkratin. Överlag finns det en förståelse att Länsstyrelsen bara gör sitt jobb och att de måste kontrollera ansökningarna noga. Samtidigt finns en frustration och förvirring om varför vissa saker efterfrågas. Detta kan möjligen också vara ett symptom på att se Länsstyrelsen som motståndare. Det finns en oförståelse och informationsglapp mellan handläggarna och sökandena. Detta glapp kan om det förstärks och inte belyses vara en grogrund för en känsla av omyndigförklarande av de sökande och motverka goda relationer mellan myndigheterna och landsbygdens aktörer.

Som tidigare nämnts uppfattas ibland ansökningen som ett sätt för projektägarna och företagarna att stanna upp och fundera över sin verksamhet. Samtidigt kan en mastig sökprocess sälla bort fler än bara de oseriösa.

Otto menar att ”*Det kan ju vara svårt för äldre.*” Anna fyller i ”*Ja, där kan det ju slå fel (pappersarbetet bli stort hinder), eller om du inte kommer härifrån, utlandsfödd eller va fasen som helst. Och kan de då stoppa en på det(pappersarbete) så är det ju inte rätt heller*”.

Utlandsfödda eller andra som har svårt med språket eller inte är vana vid pappersarbete får problem med sökandet och skrivandet. Det finns kanske ett samband mellan att en ung nytexaminerad lantmästare som tycker att sökandet är lätt, gentemot en som arbetat praktiskt i 30 år och inte har samma vana att fatta sig skriftligt, tycker det är jobbigt. Den nytexaminerade liknar ansökningen vid ytterligare ett skolarbete, medan praktikern ser det som ett näst intill omöjligt hinder.

Pär på Pärans potatis påpekar att i och med att det är stora summor som delas ut i stöd, framförallt investeringsstöd, då är det inte mer än rätt att den sökande får lägga in en viss arbetsinsats i sökprocessen. Det är viktigt att allt går rätt till. Samtidigt tar han upp att administrationen, de sökandes eventuella kostnader för konsulter och handläggare är resursslöseri i alla led och pengar som kunnat användas till andra saker. Att stöden ger en onödig rundgång av pengar.

Men i dag när möjligheten till stöd finns menar Pär att *”..man är ju dum om man inte söker../ Ja det är ju klockrent, annars tappar man ju tempo mot konkurrenterna och allting. Så är det ju. Så gör ju alla. Om man gör en stor investering och vet att där finns möjligheter. Klart att man söker stöd då.”*

Det finns en delning mellan de som tar in konsulter för ansökningen och de som gör hela processen själva. Familjen Ebbesson är några av dem som inte ser något problem med att leja in konsulthjälp med ansökan. De brukar alltid ta in hjälp med stödansökningar för investeringar på gården, därför var det naturligt att ta hjälp även denna gång och det var också konsulten som tipsade om att de kunde söka pengar.

”Vi hade nog inte ens försökt själva en gång känner jag, vi är nog på den nivån. Vi lejer gärna bort det.” (Camilla, Ebbessons Gårdsmejeri)

När jag i samtalet med Camilla kom in på om ansökan varit svår menade hon att *”Svårt att säga för mig hur krångligt det var, för vi försökte ju faktiskt aldrig själv. Det ska inte vara för krångligt heller, men det är ju viktigt att det blir rätt. Det är en gräns där för att man inte ska kunna fuska sig till någonting heller. Det är bra att det följs upp ändå. Det tyckte jag ändå var (bra). Annars är man ju som lantbrukare rätt kontrollerad. Det är jobbigt med alla sådana där som ska komma och kolla en hela tiden. Men jag tycker ändå att det var trevligt att de (handläggarna av stödet till hennes mejeri) kom och gjorde besök och fick se vad det blev ../ Det ska ju ändå inte vara för krångligt. Att folk blir rädda för att söka, att de skiter i det. Lite realistiskt så”*

Lena och Olle på Österlenkryddor har inte tagit in konsulthjälp med ansökan. De tycker att det är dåligt att blanketterna är så krångliga att folk är tvungna till det. Överhuvudtaget är de negativt inställda till ansökningsprocessens krånglighet.

”är krånglig, där är mycket som är besvärligt. En del i redovisningen känns helt onödigt. Man repeterar. Man skickar in för många. Man har kanske något projekt

igång och lite olika investeringar. Man skickar in samma papper, hela tiden. Det känns jävligt onödigt ./ Nu är ju som tur är båda jag och Eva är läskunniga och klarar den biten. Men jag kan ju tänka mig att en stor del av befolkningen inte klarar de papperna. Och ska de då anlita konsulter som ska hjälpa dem fylla i det så blir det dyrt och det är andra som tjänar pengar på det. Då försvinner vinsten direkt. Det är den stora nackdelen./ Jag hade förstått det om det var så att det hade varit den enda kontrollapparaten. Men det är det ju inte. Man åker ju ut ändå och får träffa och se det i verkligheten. Och det är ju jättebra. Men att ha både och! Dessutom alla de här papperna. Som gör att risken att skriva fel är jävligt stor och då ska de strypa och man misstänkliggörs i princip för fusk.”

Olle och Lena tröttnade på handläggningstider, krånglig byråkrati och att känna sig misstänkliggjorda fast de gjort sitt bästa. Idag har de slutat att söka stöd. De menar att pengarna de fick var till stor nytta men att de inte är värt besväret och att de inte kommer söka pengar igen. Pär på Pärans potatis håller med om att ansökningen kan vara krånglig.

“Det är ju mycket som man kan tycka nu som sökande, att det är jävligt petigt. Men sen samtidigt kan man förstå det också. Det är ju stora pengar det handlar om. Det är ju miljoner hit och dit. Det är ju klart. De pengar som delas ut ska gå till rätt ändamål och inte till några konstiga grejer. Man får ju förstå tjänstemännen, som har hand om detta. Som kommer med massa konstiga frågor. Som man ibland undra, va fan ska det vara bra för? Men sen tänker man någon gång till, så är det ju inte så konstigt. Det är ju deras jobb. Jag kan inte säga att jag haft något jätteproblem med det. Det är vissa grejer som man tycker, som man tänker vill lite grand sen så är det inte lätt för dem att förstå. Utan att fråga några extra frågor.”./ Har inget annat än positivt att säga om handläggningen och skötseln av det hela./ Jag tycker också att det är viktigt att de har bra koll på vafan de gör. Så de inte delar ut pengar till saker och ting som inte är helt rätt. ./ På något sätt är det ändå skattepengar. De kommer ju någonstans ifrån.”

Det finns en ambivalens bland många brukare. Dels tycker de att det är bra att stöden kontrolleras ordentligt och att allt går rätt och riktigt till. Samtidigt som det finns en irritation över att känna sig kontrollerade och en del känner sig misstänkliggjorda. Länsstyrelsen är uppbyggd av många olika enheter, enheter som ofta inte har så mycket gemensamt eller samarbete sinsemellan. Men brukarna ser dem som en enda aktör vilket kan vara en faktor i förvirringen. Ofta klumpas också Länsstyrelsens olika avdelningars samlade byråkrati ihop med andra registreringar och papper som brukarna måste göra. Det blir en sammanlagd frustration över pappersarbete och myndigheter överlag.

”I och med att det är så dålig lönsamhet för det mesta så, allting som ska sittas och fyllas i och det är mycket pappersarbete, i och allt sånt som vi måste göra för att sälja våra produkter, att sitta och fylla i allt sånt det tar tid och man har inte den tiden. Man får aldrig igen, aldrig betalt för den tiden. Konsulter som sitter och fakturerar flera hundra i timmen för sånt jobb, jobb ska vi göra helt gratis, det bara krävs av oss hela tiden att fylla i. Lite otacksamt”. (Camilla, Ebbessons Gårdsmejeri)

Ett annat dilemma som många av stödmottagarna återkommer till är handläggningstider som kan dra ut på tiden. När folk söker pengar är de beredda att starta med en gång och många blir frustrerade när byråkratin drar ut på tiden. Förutom frustration kan det också leda till likviditetsproblem för dem som fått låna pengar, som de nu måste betala ränta på. Detta är något som även Jordbruksverket kommit fram till i sin utvärdering. Deras respondenter anger att de är kritiska till hur handläggningen fungerade. En stor del av kritiken är att handläggningstiderna är för långa:

”Handläggningstiden från inlämnad ansökan till utbetalning av beviljat stöd är alltför lång: 24 månader! Många företag får likviditetsproblem av att behöva vänta så länge på att erhålla investeringsstödet”. (Jordbruksverket 2013:37)

Andra respondenter ger Jordbruksverket och länsstyrelserna kritik för att de inte är tillräckligt tydliga med vad som är stödberättigat och att stöd villkoren är komplicerade: *”Vi har gjort fler investeringar utan att söka stöd då vi tycker att byråkratin runt ett stödärendet tar för mycket av den kraft och energi som vi behöver lägga ner i vårt företagande. Stöden begränsar den frihet vi behöver i ett litet företag som vårt för att kunna utveckla det i den takt och den riktning som är nödvändig” (Jordbruksverket 2013:37).*

De som är positiva till handläggningen uppger att de tycker att personalen på Länsstyrelsen gör ett bra jobb: *”Jag är nöjd med handläggningen av mina projekt. Bra personal på Länsstyrelsen”. (Jordbruksverket 2013:37)*

Det är tydligt att ansöknings- och handläggningsprocesserna varit påfrestande för många. De uttrycker en frustration av att de inte förstår varför de vill veta vissa saker. Att de fått skicka in samma information flera gånger. Det finns ett glapp mellan de sökande och handläggarna vilket kanske är nödvändigt för att kunna göra en opartisk handläggning. Men det orsakar problem. De sökande känner sig förvirrade,

uppgivna och frustrerade av att av inte förstå ansökningar, en osäkerhet av vad som krävs och missförstånd uppstår.

Detta är något som Otto på Kulla Lamm tar upp ”*Det hade behövts ett bra samarbete*“ och att påpekar att det rör sig om mycket pengar och att de tror Länsstyrelsen och de sökande skulle vinna på att jobba på kontaktytorna dem emellan. Dels för att minska frustrationen men också att det skulle vara resurseffektivare och att mycket pengar skulle kunna sparas genom att de skulle bli bättre på att jobba i team. Anna och Otto är mycket nöjda med sina handläggare av företagsstöden men menar att kontakten överlag med Länsstyrelsen i nuläget är under all kritik och att samarbetet kunde bli bättre även inom Länsstyrelsen. De ser att Länsstyrelsen skulle vinna på att inte bara förbättra kontaktytorna utåt, utan att också arbeta med kommunikation inom myndigheten. Anna och Otto menar att det är tråkigt både för tjänstemännen och bönderna när samarbetet inte fungerar.

”Så att det inte blir en polis, utan mer en hjälpende hand att få rätt på det.”, ”Vissa stackare blir ju poliser. Synd att det är så. Synd att bondjävlnarna hoppar på dem också.” Otto menar att *”Vi vill ju någonstans få så mycket pengar som möjligt från EU, vi pyntar in en jävla massa pengar, så vill vi ju någonstans få tillbaka det med. Då ska vi inte bråka sinsemellan om vad som man får och inte får. Istället borde vi hjälpas åt. Vi hjälper dem att göra rätt och dom hjälper bonden att göra rätt. Så att något sätt. Målen blir bättre och vi får in så mycket pengar som möjligt till landet.”*

Samarbetet med Länsstyrelsen är något som också Pär på Pärans potatis tar upp *”Nej, dom har ju inte med stöden att göra. Men till LS att de måste bli ”Mer öppna, måste vara till för oss som vill ha nytta från dom, inte bara vara polis ././ Ibland vill man ha råd, svar och beslut.”*

Många har ändå en positiv bild av Länsstyrelsens handläggare och tycker att de verkar göra sitt bästa. I och med att Länsstyrelsen kan påverka ekonomin och företaget/projektet mycket, kan en bävan inför dess beslut och kontroller höras. Länsstyrelsens roll både som informatör, kontrollant och den som delar ut stora summor pengar gör att relationen med företagarna riskerar att blir sned.

Detta är något som Pär på Pärans potatis tar upp. *”Vi har ju ingen annan att vända oss till, det är ju nackdelen när det är en myndighet som håller i pinnen. Man kan ju inte bli ovän med dem heller.”*

Om inte samarbetet fungerar med andra företagare kan de sluta arbeta med dem. Men Länsstyrelsen får de fortsätta att vara bundna till oberoende av hur deras kontakt ser ut och hur den fungerar. Pär fortsätter

”Får man ett brev som det står Länsstyrelsen på, känns det lite som att det står ”Polis” på det ././ Det är en myndighet, förr kändes det som att det var lite mer till för de ”användarna”, nu känns det som de kommer längre och längre från verkligheten.”

En önskan om att kunna vända sig till Länsstyrelsens för hjälp och råd är något som skymtar på många håll. När Per uttrycker att Länsstyrelsen blivit mer som poliser skulle det kunna vara ett uttryck för en ökande kontroll och byråkrati. Regelverket som Länsstyrelsen arbetar efter går inte att göra något åt, men den kan informera och guida. För företagaren/projektägaren kan det kännas som att det gäller att hålla sig på god fot med handläggarna. Många av de sökande känner också en frustration över att mycket att projektresurser just går till administration.

”././ Det är rätt mycket administration. När man jobbar 50 % i ett projekt. Får lägga rätt mycket tid att administrera, projektdagböcker, redovisning av all ideell tid som ska redovisas, kommunal tid, det är mycket! Egentligen, halva minst, halva tjänsten på en halvtid går ju åt till att administrera. Vilket då gör att där faktiskt är ännu mindre tid att jobba med det man ska/vill jobba med. Det är ju jättebra att man kan få hjälp att dra igång saker och just som i vårt fall där till och med det blir så att man fortsätter att jobba med det när man faktiskt inte har projektpengar. För det är ju också att man ser andra projekt som vi är involverade att de är många projekt som bara är aktiva så länge det finns pengar.”

Projekten är också begränsade i både tid och resurser. Jeanette menar att de är en fördel för dem som kanske jobbar i en kommun och redan jobbar med besöksnäringen i kommunen. De trillar inte mellan stolarna på samma sätt då deras övriga arbete kan buffra lite.

Hannes på Transformat säger att de från början hade mycket mer massiv rapportering av projektets aktiviteter. Något som myndigheterna uppskattade men som tog för mycket av projektets resurser. Tack vare ett gott samarbete och flexibilitet hos Länsstyrelsen har de kunnat utforma en modell som passar bättre.

”Hittills har det fungerat väldigt bra och vi har fått en stor förståelse från Länsstyrelsen när vi har velat ändra vårt sätt att redovisa. De var lite ledsna när vi tog bort de här PM-en. ././ Var så mycket tid som gick till det. Det blev onödigt kände jag,

det blev snarare ett hinder att sitta och lägga tid på det. För bidraget för dem vi var här för var mycket mindre än på det sättet som vi gör nu. Nu berättar vi vad vi gör men vi berättar om vem de har vi varit hos, vem som varit där och vad det är för någonting vi gjort. /../' (Hannes Transformat)

5.6 Vem ska stödjas och hur ska det göras?

Många av informanterna är positiva till att ge stöd till företagare och att underlätta för dem. Företagsstöd ses som stabilt och något som är säkert att investera i då företagen redan har en självständig grund och därför med stor sannolikhet kommer att leva vidare. När en byggnad har uppförts så står den där. Inte som ett projekt som går upp i rök när projektiden och pengarna tar slut.

”Det blir väldigt konkret, när man investerar som i detta fall. Ett stall, en byggnad, något fysiskt” (Anna, Kulla Lamm). Otto fyller i med att ”Men å andra sidan om de går i konkurs så är det som vårt stall. Så finns där ett värde. Och då hade man känt att här måste vi ha någonting i den här byggnaden. Då hade det varit någon som varit intresserad av att köra någonting i det. Så på något sätt lever det ändå kvar. I stället för att någon tar ut en lön i tre år och sen finns det inte mer. Då är de pengarna slut. Och det blir inget mer. I byggnaden finns ändå ett värde. Det tycker jag är fräckt med dem - stöden.”

Företagsstöden argumenteras då som något konkret och därigenom varaktigt. Till exempel om en lantbrukare får stöd för en packlinje av lök. När packlinjen väl byggts, finns den där. Det är inget värde som försvinner utan är en fysisk pjäs. Det är en fast investering och kan användas av någon annan om företaget skulle gå i konkurs. Vilket är just det som Otto lyfter fram, att även om företaget går omkull finns ett värde av investeringen kvar. Dock är det inte säkert att ett nytt företag automatiskt kan ta vid och utnyttja investeringarna som det konkursade företaget fått.

Företagaren bygger sina investeringar på det egna företagets behov snarare än på en idé om en kollektiv samhällsnytta. Till skillnad från andra, som till exempel leaderstöd. Om stödmottagarna går i konkurs blir till exempel kompetensutbildningen och byggnationen onödiga investeringar, företagets lokaler utnyttjas inte etc. Till skillnad från projektens kollektiva mål är det det enskilda företagets intressen och utveckling som ligger till grund för stöden. Landsbygdsprogrammet är ett åtgärdsprogram som ska skapa en levande livskraftig landsbygd. Med detta mål ges stöd till landsbygdsföretagare, det är de privata företagen som ska driva utvecklingen framåt. Företagsstöd kan anses vara riskabelt då mycket pengar investeras i enskilda företag. Företagsstöden skulle även kunna kritiseras för att det är stöd till privatpersoner medan samma summor i Leader eller projektstöd skulle kunna komma fler till nytta. Samtidigt är ett rikt företagsliv något som gagnar hela bygden. Ett företag som kan anställa tack vare stöden skapar ofta jobb till fler företag som underleve-

rantörer och för komplementära tjänster. Projektstöd kan argumenteras för på liknande sätt. Att projekten endast gynnar de som får lön i projekten och att den långvariga nyttan är liten

Projekten ska komma fler till nytta, ofta kan landsbygdsprojekten betyda en hel del för en bygd, medan andra projekt vänder sig till en större målgrupp, Transformat är exempel på ett projekt som kommit hundratals personer till nytta genom att coacha och hjälpa småskaliga livsmedelsproducenter. Genom att stödja dem stödjer Transformat i sin tur många småföretag. Att få hjälp att bolla idéer, fundera en extra gång över mål för verksamheten, vilka kunder företaget egentligen har, osv. kan vara till god hjälp inför stora investeringar. Det är till exempel inte speciellt roligt att ha gjort en stor investering i en paketeringsmaskin bara för att märka att ens kunder föredrar en annan sorts förpackning.

Samtidigt finns det en stor projektrötthet bland landsbygdsaktörerna. Kunskapsatsningar och matsatsningar som rinner ut i sanden och byalag som inte ser någon hållbar finansiering av sina påbörjade projekt är vanliga berättelser. Ett exempel är att leader-projekt måste vara innovativa. Jeanette på Söderslättsmärkt påpekar det och säger att det är *”Svårt att tänka på något mer innovativt till för det är ju också en del i Leader, att det ska vara innovativt, inte gjort tidigare”*

Det kan leda till att långsiktigheten för en bra idé sätts på spel när ett projekt inte får följa i ett annat spår, utan att en ny innovativ idé måste testas. Dessutom kan det upplevas som tröttande för projektägare, andra bybor eller företagare som får vara med på det ena nydanande projektet efter det andra. Det är tröttande att inte se ett långsiktigt realistiskt mål, utan att hela tiden få börja om, utan att få en varaktighet av ens ofta ideella arbete.

Otto på Kulla Lamm beskriver leader-projektens kortsiktighet som att *”Det blir ingenting, poff bara så det borta.”*

Det har funnits många och innovativa projekt kopplade till mat det senaste åren i Skåne. Några av dem är satsningar med finansiering från landsbygdsprogrammet. Ur projekten och leaderprojekten från landsbygdsprogrammet har mycket gott kommit. Det har möjliggjort allt från matprojekt för barn, dryckessatsningar, affärsutveckling, turism, koordinering, till konferenser och festivaler.

Dock finns precis som jag tidigare nämnt på många håll en projektrötthet. Projektrötthet är inte något unikt för den skånska landsbygden, utan är något som kan uppstå överallt där projektarbetsformen används. Hos en del livsmedelsföretagare finns

just en projektrötthet. Det är många som vill ha dem med i allt från matfestivaler, matrundor och mässor. De som arbetar och driver projekten får lön av projekten, men företagen får arbeta ideellt, i utbyte mot publicitet och försäljning. Ofta är kringkostnaderna i form av tid och investeringar så som kassasystem, kyldisk, monter och marknadsföringsmaterial för stora för att producenten ska tjäna på det.

Olle på Österlenkryddor säger att i början såg många positivt på möjligheten att driva projekt ihop med sina grannar, eller andra som bad dem vara med på nya projekt, men att de nu gett upp detta då de varken har tid eller ork med krånglig byråkrati. Projekt som kan vara uppskattande men som kanske inte alltid är det som producenterna själva vill eller behöver.

”Folk som sitter med en fast stab människor som hittar på projekt och som söker pengar, hela tiden till projekt. Men de projekten kan de ju inte genomföra, som matprojekten på landsbygden. Utan de är beroende av att vi, som företagare på landsbygden hänger med på projekt. Och jag kan säga det, att de projekten kommer inte underifrån. Det är inte företagen som tagit initiativ och vill detta. Utan detta är konsulter, det är färdiga organisationer som sitter idag och tror att de har all kompetens och ska berätta vad vi ska göra för projekt. Har jag då ett projekt med mina grannar och vill göra någonting, utveckla något ihop, då funkar det inte. Då är poliserna (Länsstyrelsen) där. Nej, ni har skrivit fel där på den raden, det går inte så. Så kan man inte göra. De felen gör ju inte konsulterna /../, Så får de ut sina tio miljoner på det här projektet och så kommer de till oss”

Också Jeanette på Söderslättsmärke har märkt av detta. Jeanette har skapat sig ett stort nätverk i sitt arbete med Söderslättsmärke. En del företagare i nätverket har tröttnat på att bli kontaktade av olika projekt och events. Hon blir tillfrågad om hon vet några företagare som vill vara med. Idag skickar hon bara ut inbjudningar till några få av eventen i nätverket av producenter. Kanske är eventen som Jeanette pratar om mer intresserade av de mervärden som skånska lokala livsmedel ger och egentligen inte bönderna till nytta. Det är positivt att det satsas på skånska livsmedelsproducenter, men det blir problematiskt när satsningarna sker oberoende av producenternas faktiska behov och önskan.

Det finns inte bara en frustration över projekt från företagen. Även projektarbetarna känner av projektröttheten så som en uppgivenhet och frustration i att inte veta hur framtiden ser ut. När verksamheter byggts upp och de känner att projekten har mycket att ge, ställs de inför utmaningen att klara projektets fortlevnad. Visserligen finns det en idé om att projektverksamheten ska etableras så att den kan övergå

i ordinarie, självfinansierande verksamhet men i många fall innebär det vid projektidens slut tvingas de att lägga ner. Det finns en osäkerhet om man kan få mer pengar för att driva vidare projekten eller hur man ska få verksamheten som byggts upp att leva vidare. Dels osäkerhet för egen del, om det går att driva verksamheten på något annat sätt, hur kunskap och nätverk tas vidare, vilket gör att orken och motivationen tar slut. Det kan vara svårt att driva vidare, skapa egen finansiering, särskilt om spindeln i nätet försvinner. Projektet som arbetsform har både för- och nackdelar. En av fördelar är just att det har ett slutdatum och en planerad process. I den meningen är projektarbetsformen ett effektivt sätt att förverkliga mål och visioner (jfr Tonnquist: 2012) men det förutsätter också att målen egentligen inte är särskilt långsiktiga.

Ebbessons har bland annat varit med som en av bönderna i ”Bjäre Gourmet”. De tycker att det fungerat bra och de tycker det är roligt när de händer saker i bygden. De hoppas att evenen på Bjäre fortsätter, nu när årets olika aktiviteter har blivit inarbetade både bland företagarna och bland ortsbor och återkommande besökare.

När leaderprojekten och de som driver dem kommer upp menar Camilla att *”Jag kan tänka mig att det är såna eldsjälar som börjar. De vill så mycket då. Men det är nog svårt. Då får man de där pengarna då och så använder man dem. Men att hinna få igång något som sköter sig själv sen när de pengarna tar slut är nog inte helt enkelt.”* (Camilla, Ebbessons Gårdsmejeri)

Det finns många med åsikter om de olika arbetsformerna och dess för- och nackdelar. Ett arbetssätt är inte det bästa i alla situationer och det bör inte heller vara så. De olika arbetsformerna är inte heller något som står i motsättning till varandra utan kan fylla olika behov.

Hannes van Lunteren på Transformat påpekar att det kan finnas en styrka i ett sammanfoga affärsutvecklingsåtgärder mer naturligt med till exempel investeringsstöd.

”Jag tycker inte man ska ställa det mot varandra, men jag tycker till exempel om man investerar i ett nytt svinstall då ska det komma någonting annat också. Man ska köpa en ny maskin. ././ Det kanske inte bara handlar om det. Det kanske öppnar för frågor som: ska jag jobba tillsammans med mina grannar om detta? Är man kanske inne på någon slags affärsutvecklingsbit också? Att man inte bara köper ett svinstall. Hur ser din affärsmodell ut? Att leverera till Scan? Är det det enda alternativet? Kan du vidareutveckla detta?..” (Hannes Transformat)

Att det ska finnas ett underifrånperspektiv understryks gång på gång. Det kan finnas ett värde i att tänka brett. Hur och varför har dessa stöd ansökts och utbetalas. De har sökts eftersom personerna såg ett behov eller hade ett intresse av de sökta pengarna och de har utbetalts för att ansökningarna har godkänts och följt regelverket från EU och passat in i stödets mallar. Regionala planer styr en del och det är därför viktigt att inte bara fundera över hur stöden och arbetsformen passar för dem som söker utan att också ha i åtanke vilka om inte söker stöd. Det kan finnas ett mönster eller lucka. Är det vissa verksamheter på landsbygden som är underrepresenterade, söker kvinnor färre/mindre stöd och är utlandsfödda representerade i statistiken? Informationsspridningen av vilka stöd som finns, vem som får söka dem kan påverka vilka som söker stöd. Den som inte vet att stöden finns att söka eller att de är stödberättigade, kan inte heller söka stöden. Det kan vara så att bönder som redan får jordbruksstöd, har lättare att dels hitta men också att ta steget till att söka andra stöd. Jämfört med andra landsbygdsbor som aldrig varit i kontakt med Länsstyrelsen tidigare, EU-stöd eller projektarbetsformen.

6 Avslutande diskussion

De 160 miljoner som betalats ut till matsatsningar under programperioden 2007-2013 har underlättat och möjliggjort en mängd olika satsningar. Allt ifrån slakterier, musttillverkare, salladslager till satsningar på mat i offentlig sektor och till kvinnliga företagare har fått pengar från landsbygdsprogrammet. Säkert har inte alla satsningar varit helt lyckade eller nått de mål som uppsatts men alla har gått igenom ansökningsprocessen för att få sina leaderprojekt, projektstöd eller företagsstöd godkända och utbetalda.

Det är intressant att fundera över vilket syfte den svenska livsmedelsproduktionen har för Sverige. Livsmedelsproduktion i programmet delas upp i småskalig traditionell produktion med mervärden och storskalig och rationell produktion. Det finns en skiljelinje mellan stora och små producenter. Skåne vill bli ett föregångslän för den svenska livsmedelsproduktionen.

Diversifiering är ett av landsbygdsprogrammets centrala mål. Diversifiering pekar dels mot att utveckla ett befintligt företag i en ny riktning, dels kan det handla om att göra något annat och helt nytt. På många sätt framställs diversifiering som den universella kuren för att möta landsbygdens utmaningar. I landsbygdsprogrammet nämns diversifiering som något nyskapande men mångsyssleri är något som länge funnits på landsbygden.

Landsbygdsprogrammet trycker bland annat på hur landskapet kan vara en resurs för turism, inte minst i samband med mat och mervärden så som ekologisk och traditionell livsmedelsproduktion. På ett sätt kan det sägas att landsbygden gått från att vara framför allt ett produktionslandskap som producerar livsmedel, förvaltar naturresurser och hem med försörjning för en stor del av befolkningen, till ett konsumtionslandskap, en vacker scen och en romantiserad bild som ska tillgodose en urban befolknings behov av produkter med mervärden och rekreation.

En annan del som lyfts fram i landsbygdsprogrammet är landsbygdens sociala kapital och bygdegemenskap. Det beskrivs som något självklart och dessutom antas invånarna ha möjligheter och vilja att bidra till bygdens utveckling och service. Detta är en beskrivning som i hög grad understryker den idylliserande bilden av landsbygden.

Genom att utnyttja de resurser som landskapet ger, med hjälp av diversifierade företag, landsbygdsbefolkningen med sitt sociala nätverk och arbeten, kan den goda

och lyckade landsbygden träda fram. Landsbygdsprogrammet kan ses som ett åtgärdsprogram. Därför beskrivs landsbygden utifrån dess brister, vad som kan förbättras och hur dess resurser kan utvecklas. Dock kan detta ge en platt bild av verkligheten, vilket kan vara problematiskt för de som velat söka stöd och inte passar in i den verklighet som beskrivs. Att det är ett övergripande program, med rötter i EU gör också att programmet anonymiserar och slätar ut en komplex verklighet. Att programmet beskriver en utslätad bild med många behov kan vara problematiskt, inte bara för dem som beskrivs i programmet eller inte passar in där, utan också för samhällets inställning överlag. Det kan diskuteras om staden är normen i samhället idag, vilket i så fall för med sig att staden blir mallen för tillväxt och vad utveckling är. Därför är det viktigt att regionala planer och strategier inte är lika generella som landsbygdsprogrammet, utan ser länets unika möjligheter och utmaningar.

I kartläggningen av satsningarna sticker framför allt investeringsstöden till primärproduktion och förädling ut som de som fått mest pengar. Detta är i sig föga överraskande eftersom såväl tillgången på som behoven av medel är störst här.

Även om regelverken för de olika stöden varit desamma för alla sökande, är satsningarna som utförts ändå vitt skilda. Alla sökande tycks från början ha haft en idé som passat in i mallen för önskade projekt, även om många nog har anpassat sin ansökan så att den bättre ska passa in. Stödsystemet kan sägas innebära att de verksamheter som passar programmets mål premieras medan andra verksamheter hamnar utanför. På det sättet kan programmet sägas vara styrande i förhållande till de verkliga aktiviteter som pågår. Stöden är ett sätt för politiken att styra lantbruket och landsbygdens företagare. I och med att det bara är de som stöden passar, som får dem, kan stöden bli en bekräftelse på den bild av vad landsbygden som programmet ger. Vad det är som inte premieras och vilken potential som bromsas blir svårt att bedöma. Stöden blir både en piska och morot.

Som tidigare diskuterats blir människor styrda av vad som står i programmet. Detta behöver inte i sig vara problematiskt, men det kan vara bra att som ansvarig myndighet vara medveten om den styrning som stöden innebär. I slutändan är det pengarna som styr. Ibland när man läser utvecklingsplaner låter det som om bönderna och landsbygdsborna med sitt engagemang och vilja att utvecklas är något konstant och självklart. I och med att stöden inte styr landsbygdsborna direkt så som förbud eller regler skulle ha gjort, är det inte heller säkert att utfallet blir det som politiken avsett. Trots vissa invändningar måste det ändå påpekas att pengarna för många varit till stor hjälp och underlättat utvecklingen, gjort investeringar säkrare, snabbare och många har uppskattat det erkännande som stödet gett till företaget och projekt på regional och lokal nivå.

Dödsvikt kan definieras som stöd som betalas ut till företag som skulle genomfört investeringen även utan stöd (Jordbruksverket 2013:37). De flesta av dem jag pratat med skulle ha gjort investeringarna ändå, något som också Jordbruksverket sett i sina undersökningar. Det kan diskuteras om det är negativt eller rent av slöseri med pengar att ge stöd till någon som hade gjort investeringarna ändå. Hade nyttan för landsbygden blivit mindre utan stöd eller hade de lika gärna kunnat strunta i dem? Det är inget jag kan dra några slutsatser om, men mina informanter uttrycker att stöden har underlättat, och möjliggjort för dem att växa snabbare, bygga ut mer och på så sätt skapat fler arbetstillfällen. Även det att de sluppit att gå in med allt kapital själv har det gjort att många känt att ”*de kommit bättre in i*” investeringen, något som kan vara bra om målet är ett dynamiskt och konkurrenskraftigt näringsliv.

En av de saker som blivit tydliga genom intervjuerna är att många av de sökande efterfrågar god kontakt med Länsstyrelsen. Att kunna vända sig till Länsstyrelsen för hjälp med blanketter och information är något som efterfrågas. Även om många uttrycker att det redan nu finns goda relationer med Länsstyrelsen, understryks ofta den betydelse detta har. Samtidigt upplever flera också att det finns ett avstånd och en misstänksamhet mellan myndigheten och den sökande.

Ett förslag är att Länsstyrelsen skulle ha en help-desk; en oberoende del, som inte beslutar i ens ärende, dit sökande och intresserade kunde vända sig för tips och råd i allt från blanketter till regelverk. Många irritationsobjekt och missförstånd skulle kunna undvikas om kontakten mellan landsbygdens aktörer och Länsstyrelsen underlättades, avdramatiserades och klargjordes. Glappet mellan Länsstyrelsen och de som söker pengar skulle minska vilket vore positivt både för Länsstyrelsen och de sökande.

Att ha ett välfungerande utbyte mellan de stödsökande och Länsstyrelsen är avgörande inför nästa landsbygdsprogramperiod. Att det finns fler sorters och att de kommuniceras till de folk är av stor vikt, eftersom då olika slags landsbygdsaktörer då skulle täckas in. Stöden är en styrning. För att styra mot levande landsbygder behövs olika slags aktörer på många olika nivåer. För att inte stänga dörren för någon är det bra om beslutande myndigheter är öppna för nyskapande arbetssätt och företag.

Det finns inga mirakelkurer och självklara prioriteringar. Vad som behövs är kommunikation och öppna sinnen.

7 Källor och litteratur

Amcoff Jan 2008: Ska hela Sverige leva? Stockholm: Formas Fokuserar Litteratur

Andersson, Åsa, Helmers, Gustav Nilsson, Ingrid 2013:37: Investeringsstöden ger resultat, Rapport från enkätsvar om företagsstöd, -2007-2011: Landsbygdsanalysenheten Jordbruksverket

Carle Jan, kapitel 11 Pierre Bourdieu och klassamhällets reproduktion, Månson Per (red) 2010: Moderna samhällsteorier Traditioner, riktningar, teoretiker, 8:e upplagan Norstedts Finland

Cohen, Anthony P. 1985. The Symbolic Construction of Community. Routledge. London, New York.

Fairclough, Norman 2003: Analysing Discourse: textual analysis for social research. London: Routledge.

Heed Josefin 2004: För sig själva tillsammans – En kritisk diskursanalys av Sveriges landsbygdsprogram 2007-2013: Institutionen för stad och land Uppsala

Svensson Lotta: Vinna och försvinna? Drivkrafter bakom ungdomars ut-flyttning från mindre orter:2006, Linköpings Universitet

Tonnquist Bo 2012: Projektledning- Fjärde upplagan Sanoma Utbildning Stockholm

Utredningsenheten Rapport 2010:13 Matlandet ur ett regionalt perspektiv Jordbruksverket

Internet

Jordbruksverket 2014-12-03 Investeringsstöden ger resultat
http://www2.jordbruksverket.se/webdav/files/SJV/trycksaker/Pdf_rapporter/ra13_37.pdf)

Jordbruksverket Projektstöd för utveckling på landsbygden 2014-09-10
<http://www.jordbruksverket.se/amnesomraden/stod/foretagsochprojektstod/foretagsochprojektstod20072013/projektstod20072013/allmantomprojektstod.4.207049b811dd8a513dc80002124.html>

Jordbruksverket ”När du vill söka stöd till leaderprojekt” 2014-09-10
<http://www.jordbruksverket.se/amnesomraden/landsbygdsutveckling/lokaltleddutvecklinggenomleader/leader20072013/attstartaochdrivaleaderprojekt/attsokaleaderprojekt.4.37cbf7b711fa9dda7a18000180.html>

8 Bilaga 1

Utgångspunkten i studien är skånska livsmedel och aktiviteter kopplat till dem, som har fått stöd från landsbygdsprogrammet. Genom Leaderprojekt, företagstöd eller projektstöd. Livsmedlen som ingår i undersökningen är drycker, kött från och med slakt, animaliska produkter och vegetariskt, direkt konsumtionsbart, förädlad eller plockat/upptaget från jorden. Fokus ligger alltså inte på produktionen av livsmedel, såsom spannmålsproduktion, lammuppfödning, mjölkproduktion eller hallonodling i sig.

Vertikala kolumner

Primärproduktion

Avser produkter som kan förbrukas direkt av konsumenten utan vidare förädling. Själva basproduktionen så som odling/ uppfödning etc. ingår ej i projektets avgränsningar och tas inte upp i studien.

Delar som ingår är produktion, förvaring(där inräknat torkning, tvättning etc.) och förpackning av icke förädlade livsmedel. För att inkluderas, måste varan vara direkt konsumtionsbar för konsumenten. Exempelvis ingår förvaring och paketering av äpplen, men inte plantering av äppelträd, beskärning eller besprutning.

Exempel på saker som kan ingå:

Investering i utrustning för plastfilmning av växthusgurka, nybyggnation av potatisslagerhus och informations/kunskapsinsatser om landskapets grödor.

Måltidsturism

Utvecklingsinsatser för destinationer och besöksmål där maten är i fokus och av stor betydelse för att attrahera besökare och kunder.

Exempel på saker som kan ingå:

Paket med till exempel gårdshotell, mat och upplevelser där skånsk mat är i fokus. Matvandringar, utbildnings- och upplevelsecenter för skånsk mat och matkultur.

Restaurang

Restauranger, serveringar och caféer som har sin bas i skånska livsmedel och som fått stöd från landsbygdsprogrammet. Även investeringar i verksamheten.

Exempel på saker som kan ingå:

Tillbyggnad av cafébyggnad för att kunna ta emot större sällskap, inredning av en befintlig byggnad till gårdscafé och restaurangkök.

Dock inte kök som är till exempel byggt i ett personalrum där maten och matservering inte är i fokus, utan en del av inredningen.

Offentlig mat

Livsmedel som serveras inom den offentliga sektorn och upphandling av offentlig mat.

Exempel på saker som kan ingå:

Ombyggnad av en skolas matsal till tillagningskök, arbete med att införa mer lokal mat i verksamheten, kompetensutveckling av personal och att ta fram eller införa nya produkter till offentlig sektor, exempelvis smoothies till skolbarn.

Förädlad mat

Bearbetning av råvara, för att få en livsmedelsprodukt med högre värde.

Exempel på saker som kan ingå:

Korvtillverkning, bageri, kurser i t.ex. ystning. Framställning av drycker så som vin, öl, must och spritdrycker.

Handel

Försäljning av livsmedel och investering i försäljningslokaler etc. Även påverkan av konsument till konsumtion av skånska livsmedel.

Exempel på saker som kan ingå:

Gårdsbutik, försäljningsvagn, matmarknad, saluhall, bearbeta handeln att ta in skånska produkter och konsumenter att köpa dem.

Lodrätta Rader

Inspiration

Satsningar för att inspirera och engagera kring skånsk mat hela vägen från produktion till förädling och konsumtion.

Exempel på saker som kan ingå:

Inspirera till att starta livsmedelsföretag, uppvisningsanläggning eller mässa som syftar till att inspirera kring skånska livsmedel och dess möjligheter.

Affärsutveckling

Utveckling av en verksamhet och dess processer.

Exempel på saker som kan ingå:

Coachning som leder till affärsutveckling, uppbyggnad av varumärke, utveckling av företaget och framtagande av en ny produkt eller arbetsätt.

Innovation

En innovation är oftast en ny idé som inte officiellt tänkts ut av någon annan och som kommer ut på marknaden.

Exempel på saker som kan ingå:

Utveckling av en nytänkande produkt, paketering eller koncept.

Investeringsstöd

Bidrag för inköp av utrustning, nybyggnation, etc.

Exempel på saker som kan ingå:

investera i nya byggnader och nyinvestering av maskiner för att kunna vidareförädla egen frukt, ombyggnad av stallbyggnader till caféverksamhet och packlinje till rotfruktsmix.

Marknadsbearbetning

Förberedning, marknadsföring, bearbetning och påverkan av konsumenter, producenter och handel för att få kunskap om möjligheterna för skånsk mat och en positiv inställning till den.

Exempel på saker som kan ingå:

Marknadsföring av regionen och skånsk mat, matkonferens och event som vill påverka konsumenter/resturanger/offentliga sektorn att välja skånska livsmedel.

Kompetensutveckling

Insatser i syfte att förbättra egna och/eller medarbetares kunskaper, skicklighet och förmåga.

Exempel på saker som kan ingå:

Kurs i hantverksbageri, information om ölbrygging och studieresor för att fördjupa sin kunskap.